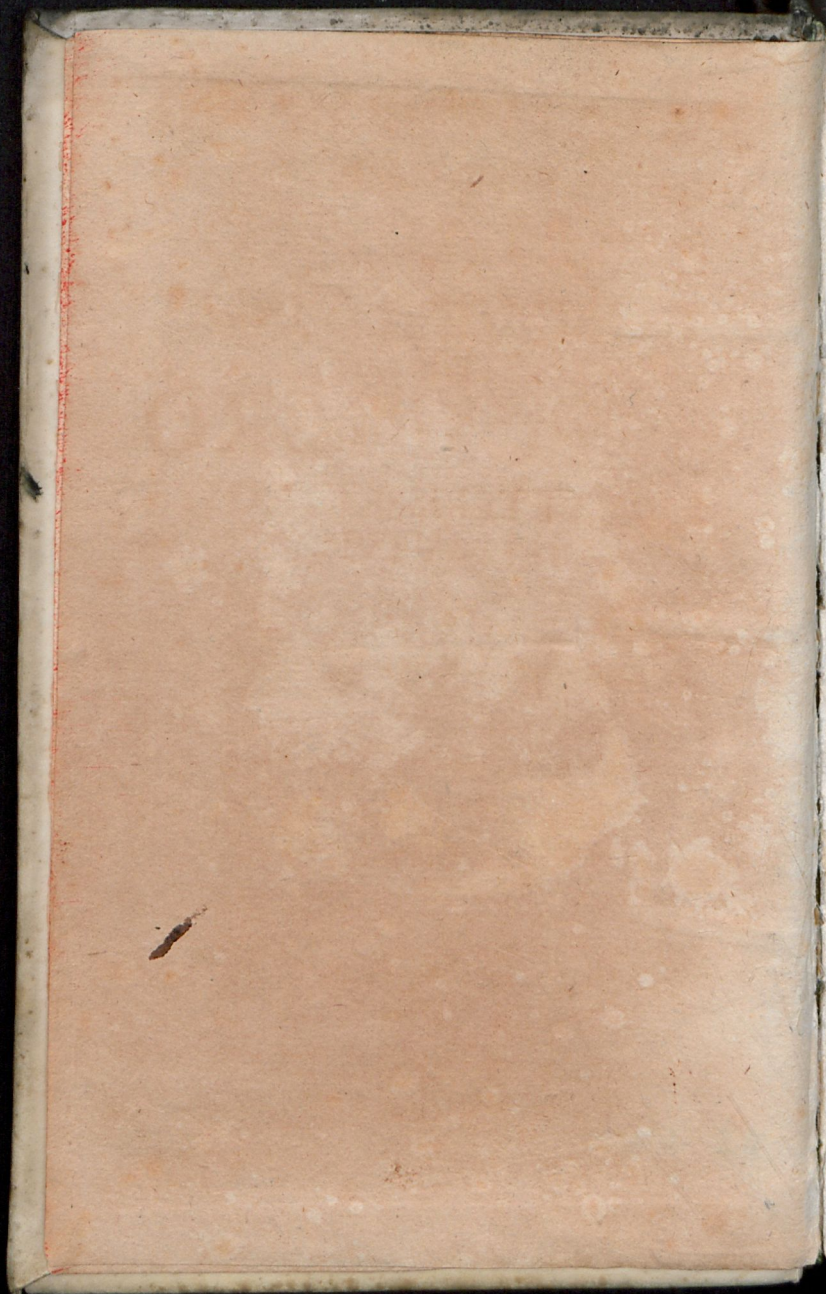

La. 24

d.
VIRI CELEBERRIMI
SAMVELIS BOCHARTI
EPISTOLA

AD

TAPINVM

QVA

SCRIPTVRÆ
SACRAE DIVI-
NITAS

ARGVMENTIS INSITIS DEMON-
STRATVR

Ex Opp. Tom. II. p. 927 -- 942.

SEORSIM RECUSA.

Accesserunt

NOTAE QVAEDAM CVM PRAE-
FATIONE

QVA

ARGVMENTVM, AB ADVERSARIIS,
MAXIME EMPËCTIS, HORVMQVE
LVDIBRIS PETITVM,

tractatur.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.
clō 1000 XXII,

VIRI CELEBERRIMI
SAMVELIS BOCHARTI

EPISCOPI

AD

TAPINVM

QVA

SCRIPTVRAE

SACRAE DIVI

NITAS

ARGVMENTIS INIIS DEMON-

STRATV

IN OVAEDAM CVM PRAE

NOTAE

QVAEDAM

NOTAE QVAEDAM CVM PRAE

NOTAE

QVA

ARGVMENTVM AN ADVERSARIIS

QVAEDAM CVM PRAE

NOTAE

QVAEDAM

ARGVMENTVM AN ADVERSARIIS

QVAEDAM CVM PRAE

NOTAE

PRÆFATIO.

Uⁱ rerum sacrarum scientiam vel iusto elaboratoque opere, vel breui summa tradunt, plerumque solent caput de sacra scriptura, fonte & norma doctrinæ cœlestis, præmittere, & in eo tum alia eius momenta, tum hoc, quod diuinam huius libri originem, veritatem atque auctoritatem complectitur, pertractare. Argumenta, quibus probare student, non humano consilio, aut per fraudem istas scripturas conditas fuisse, vulgo in interna & externa diuiduntur. Quid ad hanc, illamue classem referant Theologi, breuiter *Kenigius in theologia positiua acroamatica* exponit, internaque petit 1), a testimonio, quod scriptura

ptura de se, & *θεοπνευσία*, ac diuina sua aucto-
 ritate perhibeat. 2.) ab ipsa spiritus sancti
 operatione, qua ille per scripturam efficax
 fit ad diuinorem fidem in nobis accenden-
 dam & confirmandam; 3) a doctrinæ gene-
 re cœlesti & diuino; 4) a stili maiestate at-
 que indole singulari; 5) a partium omnium
 consensu atque conuenientia perpetua.
 Pro externis habet 1) ecclesiæ, inprimis pri-
 mæuæ, testificationem; 2) miraculorum ce-
 lebritatem; 3) pœnas, violatoribus sacræ
 scripturæ irrogatas; 4) martyria sanctorum;
 5) miram eius conseruationem; 6) testimo-
 nia ipsorum hostium. Hæc alii aliter parti-
 tiuntur, alii plura addunt, vt in hoc tracta-
 tu, quem luci reddimus, Bochartus fecit, ra-
 tionibus, quæ internæ, seu sacris litteris insitæ
 sunt, allatis, & adactis supra numerum vul-
 garem. Externa si proprius intuemur, ad
 triplex testimonium ea reduci posse viden-
 tur, Dei, amicorum, & hostium. Inpræsentia,
 omiſſis prioribus testibus, qui locupletes
 sane, ac a multis exploratæ, & probatæ
 plerisque fidei sunt, posterioris generis testes,
 non obuios cuiuis, & horridiores, totam sci-
 licet inimicorum Sacræ Scripturæ cohor-
 tem, producemus. Sunt in ista cohorte *genti-
 les, Iudæi, Muhammedani, hæretici, empæctæ.*

Quan-

Quantum ex historia sacra *gentilium* virorum scriptis comprehensum fuerit, plures iam diligenter explicarunt; at ex omnibus diligentissime *Daniel Huetius* in *demonstratione euangelica*. *Bornmeisterus* etiam luculentam orationem publicauit de *erroribus historicorum gentilium in rebus sacris recensendis*; & *David Müllerus* Lipsiæ edidit dissertationem, in qua gentilium de CHRISTO testimonia reperiuntur. *Judei*, vt prætereamus, quod Veteri Testamento tribuunt testimonium amicum, & ex eo ad Nouum deriuatam autoritatem, adeo nihil profecerunt calumniis suis aduersus CHRISTUM, filium DEI, vt criminando vera esse testati sint, quæ de eo scriptores euangelici retulerunt; quod *S. R. D. Paulus Antonius* solide demonstrauit in dissertatione *de veritate religionis Christianæ, ipsius Iudæorum obtreccionibus confirmata*. Quatenus *Mubammedani* nostræ causæ seruiant, intuitu historiæ CHRISTI *Leuinus Wernerus* peculiari opusculo ostendit. *Heretici*, siue reuera cœlestem doctrinam deprauauerint hostili, infidove in verbum Dei animo, siue falso pro erroribus habiti sint (quales quidem non per-

tinent ad hanc inimicorum classem) simul
 omnes, casu, seu consilio potius malum in
 bonum vertentis DEI, magis confirmarunt,
 quam infirmarunt diuinam sacri codicis ve-
 ritatem. Ecclesiis enim doctrina illorum
 in multas sententias, studiaque contraria scis-
 sis, licet plerique earum doctores, quæ sibi
 inuicem exprobrarent, captauerint studio-
 sissime, cupideque publicauerint captata,
 nulla tamen querela de sacrarum litterarum
 corruptelis audita fuit. Quod indicio est,
 durantibus diffidiis illis, quæ iam æuo apo-
 stolico cœperunt, nihil eorum, quæ in scri-
 pturis sacris exstant, confictum aut immuta-
 tum esse.

Empetras vero testes veritatis biblicæ
 adpellari, mirum forsitan alicui videatur.
 Sicut nostro seculo, ita præteritis semper
 fuerunt, qui vel religionem omnem, vel
 diuinitus sancitam, modo tectius, modo a-
 pertius, vt seculi licentia tulit, cauillati sunt,
 & partim litteris conuicia sua mandarunt.
 Verum enim vero pleraque, quæ hic in sa-
 cras litteras dicuntur, ita sunt comparata, vt
 si quis, qui in antiquitate non hospes est,
 ea penitus dignetur introspicere, non tam
 du-

dubitandi de veritate diuina, quam ei fidentius credendi causam reperiatur.

Conuiciatores antiqui, cum, quo propius aberant a rei Christianæ initiis, eo accuratius hæc noscere possent, vix ausi sunt fundamentum istud doctrinæ Christianæ, veritatem historicam, quam sacer codex continet, in dubium vocare; sed alii pugnarunt criminibus, ex quibus dudum viri docti argumentum commentationis de veritate religionis Christianæ, obtrectatione gentilium confirmata, petiuerunt. Idcirco etiam, ni fallor, *illustris Spanhemius* apostatæ Juliani scriptiones, tenebris cæteroque dignas, in lucem protraxit; ex quibus, & aliorum fragmentis iudicari potest delevitate desultoria cæterorum, qui sine dubio itidem, præteritis momentis grauioribus, circa crepundia hæserunt.

At tandem his ultimis seculis, sed nimis fero, conati quidam sunt, quicquid in sacra scriptura narratur, tanquam fabulam atque commentum explodere. Non diu hæc calumnia stetit, cum eius vanitas omnibus manifesta esset, præterquam iis, quorum intererat rem ita se habere, vt illi criminabantur. Postea eminus magis autoritas diuini

verbi cœpit oppugnari, aliis miracula eneruantibus, allata causa naturali, aliis præscribentibus captiosas leges, ad quas patefactio, si quæ diuinitus contigerit, exigi debeat, aliis luminis naturalis pugnam, peioremue concordiam comminifcentibus, aliis alios agentibus cuniculos. Sed ambages istæ non tam iactatum ab ipsis metum, quam malæ causæ diffidentiam produunt.

Sicut modus sacras scripturas infestandi, ita causa quoque argumentum veritati præbet. Quotquot superiori, nostroque æuo, diuini verbi sugillatione innotuerunt, si eorum exploretur animus, haud facile probabunt, id se solo veritatis amore fecisse, aut facere. Experimur etiam id in quotidiana consuetudine, vbi nobis cum eius generis hominibus res est, subesse in illis aliquid, prorsus a sincero veri studio diuersum, quo ad tam infaustam infestationem impelluntur. A communi vitiositate si discedimus, (quod non magis in hac causa, quam in reliqua erroris refutatione facere debemus, ne desciscentes a misericordia, & primum ad indignationem, deinde ad odium adducti plus aliis noceamus, quam prosimus) tres huius inimicitia, contemptusue causas inuenimus

ex-

extantiores, profectas a tribus vitiis principalioribus, quibus dediti homines sunt, scilicet licentiam, socordiam, & studium inclarescendi; quæ, ut est humana indoles, in aliis separatim, in aliis coniunctim dominantur.

Licentiæ qui frenum laxant, solent hoc aliquandiu plerumque ita facere, ut sibi persuadeant, moderatum eius obsequium sacra scriptura non prohiberi, utentes infido interprete, mente, quam cupiditas cœcavit, vel etiam patrocínio adiaphorístico, quod ab aliquot annis præsto fuit libidinosis, quibus fere, quicquid libet, licet ex illius disciplina. Quosdam timidior indoles, pudorque naturalis, vel externa vitæ ratio in medio hoc tramite subsistere cogit; alios vero, quos non retinent hæc repagula, sollicitante maxime lautioris fortunæ apparatus, libido longius propellit. Quando his mediocritatis opinio non prodest amplius ad excusationem labis, qua se quotidie inficiunt, nec ipsi vim amplius peruersa sua interpretatione sacris litteris inferre possunt, spiritu divino, & ipsa ratione temeritatem redarguente, monenteque, consilium præcepto divino obtemperandi, &

placandi DEVM non recte ad vitæ finem differri; & præterea non possunt non metuere, quas improbis sacra scriptura denunciat pœnas, & sic in ipsa peccati seruitute male adfliguntur; mirum non est, eos circumspicere omnia remedia, quibus a tam ingrato atque incommodo reprehensore liberentur. Hinc oritur primum, vel libentius nunc fouetur suspicio, cui odiosum testem censoremque subiiciunt; & mox, quantulacunque dubii specie oblata, eum repudiant, tanquam suspectum.

Ad socordiam quod attinet, in quibus hæc est, eos illa quidem non extemplo per se ad tantum effert impietatis gradum. At si contingit tam ignauum hominem incidere in eorum commercium, quibus sacra scriptura contemptui est, aut si ipse aliqua re offenditur, exempli gratia, quorundam superstitione, impia ministrorum euangelicorum vita, futili nonnullorum religionem tuendi modo, simplicitate imbecillorum hominum, religiose tamen viuentium, deriuatarum ex sacris scripturis opinionum diuortiis: quia per desidiam non vult accuratam ipsius veritatis inquisitionem descendere: facile ad eius reiectionem abripitur,

tur, vel certe in vagam coniiicitur fluctuationem; in qua manere mavult, quam cum molestia eluctari. His annumeres, quibus focordia illa non quidem naturalis est, sed orta a nimia rerum humanarum cura: nam qui hac districti sunt, si veniunt in talem dubitationem, de superanda illa, præ multitudine grauiorum, vt putantur, negotiorum, parum possunt esse solliciti.

Sed istos omnes miseria, vt malicia, antecedunt, qui gloriam ex diuinæ veritatis oppugnatione aucupantur. Maximam partem bonarum artium ac scientiarum, in quarum tractatione homines plerumque nihil præter famam & commoditates quærere solent, multi adeo exhaustam esse arbitrantur, vt sibi, probato maiorum progressu, nihil, quam ediscendi gloria, relictum sit. Quæ cum contenti esse nolint, & nimis operosum esse putent, emensis antecessorum curriculis, longius progredi; compendiarium ad splendorem eligunt viam, qua ea pleraque, quæ huc usque adserta ac credita sunt, promiscue euersum eunt, existimantes, quod res est, sicut in architectura, ita hic quoque facilius fore magna destruere, quam exstruere parua. Quodis
 psis

plis quidem tantisper non male cedit, cum multitudo & vulgus eruditorum vitio illo, quod Aëtor. XVII, 21. Atheniensibus tribuitur, laboret. Si candide illi in maiorum placita inquirerent, vt cuperent in sua aliquando inquiri, & quæ tum deprehenderent errata, ostenderent modeste, neminem credo, qui imbecillitatis humanæ conscius est, eorum candorem ac industriam improbaturum. Sed hi cancelli nimis angusti forent irrequietæ omnia explodendi libidini, splendido titulo regnum tenebrarum debellandi velatæ. Hæc, progressa ad doctrinam biblicam, magnam carpenti & irridendi materiam, nec minorem summæ existimationis spem sibi inuenisse videtur. Etenim parati hic tam gratiosi conatus adprobatores sunt, qui molestis vinculis istis, quæ iniicit religio, se cupiunt exsolui.

Hoc animo, his rationibus, quæ hætenus descriptæ fuere, sacrarum scripturarum insectatio vtplurimum suscipitur & probatur; quod nosse expedit. Tam suspicaces natura circa diuinam veritatem sumus, vt, vbi audiamus in ea reperire quosdam, quod reprobent, plus in horum partem, quam in
illam

illam feramur, nec eorum dictis solum, sed ipso dissensu commoueamur. Quare necesse est præter illa, huius quoque causam, & conditionem animi in aduersariis examinare. Probatum vero fuit, eos non tam noscendæ veritatis studio, quam improba cupiditate ductos, inimice diuinum verbum infectari. Atqui **DEVS** neminem ad cœlestis veritatis cognitionem peruenire sinit, nisi qui animum sincerum, & voluntatem cognitæ veritati consentaneæ viuendi adferat ad eius scrutationem. Hoc ita esse, & ratio dicit, nisi **DEI** sanctitatem, & mentis, animique nostri conditionem ignoret; & adfirmat **DOMINVS** noster, **JESVS CHRISTVS**, dicens: *Si quis velit cœlestis patris voluntati parere, cognoscet de doctrina, virum sit a DEO, an ego mea sponte loquar.* Quare cum manifestum sit, empæctas illos hanc viam noscendæ cœlestis veritatis nunquam ingressos esse, facile in antecessum intelligi potest, cur prolapsi in tantos errores sint, & quam fidem mereantur.

Præter hos aliud hominum genus est, qui, licet illis adfociari nequeant, cum tamen

men ad tempus fidem denegent scripturæ
 sacræ, hæctenus ei aduersantur. Si eius
 dubitationis causam exquiramus, & alio-
 rum & ipsorum hæc culpa est. Ita fit, si
 rem in exemplo spectare velis, vt aliquis
 magno cum studio ardoreque cœlestem
 veritatem peruestigare aggrediatur, quo
 se magis in ea confirmet: sed cum id faciat,
 plus suo ingenio fisus, quam incedens in
 ea via, quam **DOMINVS** ostendit, quæ
 non quidem rationis vsum, sed superbam
 eius fiduciam excludit; **DEVS** eum
 tantisper permittit ingenio suo, vt discat
 submissius de se sentire, & sub ipsa verita-
 tis scrutatione desciscat ab illo vitio, quod
 cum vera eius cognitione nequaquam con-
 sistere potest. Idem aliis nonnunquam
 vsu venit, qui dure contemtimque aduersus
 errantes & dissentientes loquuntur, & pu-
 gnant sine misericordia & modestia, quam
 propriæ imbecillitatis & labis conscientia
 in ipsis excitare debebat. Et illos **DEVS**
 hoc pacto docet, quid ipsius debeant mi-
 sericordiæ, quantum divina & certa veri-
 tatis scientia distet ab humana & temerè
 arrepta, ne se hac iactantes fidentius, &
 in aduersarios, & ab his corruptos animose
 inue-

inuesti, intolerabili superbia illos exacerbent magis, quam emendent. Sed istis omnibus, satis exercitatis, tandem lux cœlestis veritatis oritur, si eo modo, quem DEVS præscripsit, meditatione, precationeque vtuntur, & ab eo, quod norunt repugnare rationi, DEOque, si quis sit, displicere, abstinent, studentque facere, quod non recte minus, quam sancte in sacra scriptura præcipi animadvertunt, & ubi vires desunt sequendi, quæ probant, rectiora, illas a datore omnis boni, DEO, petunt, intuentes, quamuis pusillo animo, in reconciliatorem, per quem audiunt culpam, pœnamque peccati ablatam, & partas vires illecebris, ad peccandum sollicitantibus, resistendi. Interea dum versantur in peruestigatione sacrarum literarum, plus reuerentiæ quidem, quam irrisores illi, non minus autem diligentiaæ adhibent, rati, parum se summum NVMEN credulitate honorare. Eluctati vero tandem non solum ore, sed sancto vitæ actu, & aduersorum perpeffione cognitionem veritatis professi, & ex aduersariis sacræ scripturæ amici facti, testimonium huic dant, quod magni æstimandum est.

est. Proditā quidem nonnulla eius generis exempla sunt, sed plura in familiarū virorum piorum & doctōrum consuetudine cognoscuntur. Nuper plur. *reu. Gedikius* libro, de primis veritatibus religionis christiane, inscripto, tale exemplum subiunxit, quod non fictum esse, qui auctorem epistolæ nouimus, possumus adseverare. Ideo illud etiam pro appendice adiunximus *Bochartianæ epistolæ*, quam, prioris editionis exemplaribus diuenditis, typographus recudit: cuius rogatu & hoc præloquium, & notæ quædam in usum iuuentutis adiectæ sunt; ex quarum, & ipsius tractatus lectione, ut, si non plures, saltem vnus alterque fructum aliquem capiunt, id submisit à DEO precamur.

clō 10xxii. Mart.

xxvi.

TA.

TAPINO SVO
SALVTEM
BOCHAR TVS.

Magnæ molis opus aggredi me iubes, Vir Amicissime, dum vis ea a me congeri, non adscita quidem, sed insita argumenta, quibus S. Scripturæ diuinitas asseritur. Eadem opera numerauerit aliquis, quot stellis micet polus. Certe Scripturæ diuinitatis argumenta ita vbique diffusa sunt, vt vix putem ad certas classes ea posse reuocari; neque, si fieri posset, opis id esset nostræ; a) nullusque, quod
B sciam

a) *Egydii Hunnii tractatio in libro de maiestate S. Scripturæ magnam laudem meretur. Plus quam dimidiam libri partem insita argumenta occupant; & in reliquis plerumque sermo ad illorum declarationem reuocatur. Optandum esset, vt quis Latinum librum,*

*eleganter scriptum, in lucem revocaret. Tum studiosa latinæ iuuentus habitura esset, quo vna opera & hanc exerceat, & perciperet rem optimam, qualis certior diuinæ veritatis scientia est. Caterum Germanica versio libri extat duplex, quarum vnâ *Veelius* alte-*

sciam, vnquam pro dignitate argumenti tracta-
uit. Ne tamen id plane relinquam intactum,
aut agis de verbo DEI, *b)* cui iuncta est efficacia
Spiritus, aut de verbo DEI *c)* nudo, & quale est,
cum non exferit vim suam per Spiritus mini-
sterium.

Verbi enim prædicationem, aut lectionem
aut meditationem comitatur *d)* quandoque
Spiritus intus agens. Sic Apostolus I. Cor. 2, 4.
ait; *Sermonem suum & prædicationem non fu-
isse in suaseriis humanæ sapientiæ verbis, sed in
demonstratione spiritus & potentiæ; hoc est, in
demonstratione Spiritus potentissima. Tum
vero verbi Dei diuinitas non probatur modo,
sed*

alteram *M. Iohannes Crasseli-
us* fecit. Hanc S. R. D. IO-
ACH. LANGIUS
circa 1666. luci reddi cu-
rauit, eique præclarum de
quadam humanæ CHRIS-
TI naturæ & scripturæ sa-
cræ ἀναλογία præcæm-
ium præmisit. Eodem tempo-
re illius collega S. R. D.
PAULUS ANTONIUS per
semestre spatium ductu hu-
ius libri ludibria examina-
bat diuinum verbum pro-
terue fugillantium; a quo-
rum corruptelis cum alii
huius academiæ Doctores,
tum S. R. AVG. HERM.

FRANCKIUS, institutis de
hac re pluribus prælectioni-
bus, auditores grauiter de-
hortabatur. Illa tempe-
state primum quoque hæc
Bocharti epistola seorsim
publicata fuit.

b) At semper iuncta est,
non autem ab omnibus ad-
mittitur.

c) Quale per se nunquam
est, sit autem culpa lecto-
rum, efficacis spiritus fan-
cti repugnantium.

d) Semper, sed diuerso
euentu: suscipitur a qui-
busdam, ab aliis repudiatur.

a) Non

fed & sentitur ex efficacia ab iis, in quibus agit iste Spiritus; cum nimirum illius vi *restauratur anima, & cor exhilaratur*, Psalm. 19, 8. 9. cum sedatur internus animi male sibi conscii æstus sensu remissionis peccatorum; cum rebelles hominis affectus ita domantur, vt ad omne bonum opus fiat *ἐνεργησέως* 2. Tim. 3, 17. cum sentitur in præcordiis *immortale illud semen, sermo ille viuus & in æternum manens*, 1. Petr. 1, 23, cum, inquam, *viuus ille sermo & efficax, & penetrantior quouis ancipiti gladio, percutit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagumque ac medullarum, & discretor est cogitationum & intentionum cordis*, Hebr. 4, 12. cum agit in cordibus nostris, vt *malleus, diffringens petram*, Jer. 23, 29. Cum *cor intus vritur tunc, cum explanantur Scripturæ*, Luc. cap. 24. v. 32. &c. a)

B 2

Hæc

a) Non omnia, quæ pius homo sub legitimo S. Scripturæ usu persentiscit, enarravit; quippe quæ sint inenarrabilia. Experitur effectum in se amorem DEI, quo hic suos amat; unde inuicta illa fortitudo ac fiducia proficiscitur, quam in *Paulo Rom. II. X.* videmus. Mala conscientia sublata, summa pax succedit, comitata gaudio, quod diuinus spiritus gignit. Ex præscri-

pro huius libri orans pro conditione, necessitateque sua vehementer & diuinitus commouetur, ac erigitur. Qui tristis & fracto animo ad precandum procubuerat, surgit lætus, confirmatus, pro animo, pusillo magnum nactus, & rerum humanarum, calamitatisque contentorem. Quam acris præterea ad pietatem incitatio, quam impatiens simulationis, desidia-

ue,

Hæc vis non modo se exferit erga fideles, sed & nos *b)* ex infidelibus fideles facit, quod affirmat Apostolus 1. Cor. 14. 24. 25. *Si quis infidelis (in fidelium coetum, verbum prædicantium) ingrediatur, redarguitur ab omnibus, & diiudicatur*

ue, interioremque mentis sanctitatem poscens adhortatio in tenui hoc sacri codicis sermone later, & a sincero lectore sentitur? Quod autem diuinius est, ab inuitatione & hortamentis vis lecti verbi, nisi refragatur homo, progreditur ad informandum in animo, prouehendumque diuersissimum a pristino, & conuenientem præceptis DEÏ sensum, studium rerum, quas antea detestatus fuerat, & fugam eorum, quæ modo appetiuerat, tanquam summum bonum. Iam sponte sua impietati, mundanisque cupiditatibus vale dicit, frugaliter & iuste, pieque vivit, exultans libertate sua, qua a peccato, & mortis metu, tristi domino, vindicatus est, illucescente ipsi sole illo, qui cum iustitia vitam adfert veram ac immortalem, in cuius spe ac possessione placide acquiescunt nunquam morituri, quotquot se

CHRISTO, tanquam viti inferi patiuntur. Hæc omnia ita esse, non simplices quidam homines, operosa credulitate in imaginariam felicitatem inducti, adfirmant, sed viri quoque prudentes, cauti, & diffisi hominum de diuinitate iudicii omnibus, quamprimum sincere studioseque hanc inquisiuerunt veritatem, experti sunt.

b) Quantum hoc sit, spectari potest in exemplo primorum Christianorum, qui, missa irreligione gentili, quam sui euaserunt dissimiles? Peccato liberati dicuntur se iustitiæ mancipasse: cum membra sua impuritati ac scelere serua præbuisent ad scelus, deinceps ea præbuisse iustitiæ ad sanctimoniam: & deposito vetere homine, qui fallacibus perit cupiditatibus, nouum hominem induisse, conditum diuinitus cum iustitia, veraque pietate.

a) Vid.

tur ab omnibus, & sic arcana cordis eius reuelantur: quare procumbet in faciem, & adorabit Deum, clare nunti-ans, Deum esse inter vos; hoc est, Deum per vos loqui; adeoque diuinum esse hoc verbum, quod nunciatis, cuius tanta sit vis, ut cordis intima peruadat. Quandoq; Spiritus ita agit in verbo, a) ut non quidem persuadeat, quantum ad conuersionem lat est, sed suadeat tamen & percellat animum, atque hoc ipso diuinitatem suam certo prodat indicio. Talis fuit verborum Pauli vis in Agrippa, qua agnouit se fere persuaderi, ut fieret Christianus. Talis erga Felicem, qua illius animus ita percellitur, ut contremiscat totus; index coram reo; totius regionis moderator coram misero tentoriorum artifice; vir magno satellitio stipatus coram victo & captiuo homuncione; vi certe non humana, nam in Paulo b) ἡ παρουσία τῆς σωματικῆς ἀσθενείας, καὶ ὁ λόγος ἐξ ἐσθθημένος, 2. Cor. 10, 10. sed diuina maiestate, quæ in diuino verbo elucebat. Id ipsum experti erant appa-

Act. 26, 28.

Act. 24, 25.

Iob. 7, 46.

B 3

ri-

a) Vid. p. 18. not. b. c. d. | imbecilla, oratioque abie-
 b) Corporis presentia | eta (erat.)

a) i.

ritores, ad Christum vincendum missi; cum professi sunt, se neminem unquam audivisse, qui sic loqueretur. Id experti sunt Iudeorum illi, quibus cum Stephano reserat, *qui non poterant obistere sapientie & spiritui, per quem loquebarur*, Act. 6, 10. Id nostra ætate experti sunt, & experiuntur in dies Anti-Christianæ a) Synagogæ propugnatores & b) Atlantes; qui, quantumlibet titulis superbi & inani scientia turgidi, a c) mulieribus sibi os obstrui obstu- puerunt.

Sed

a) i. e. papatus. Op- pugnans veram ecclesiam cœtus, a Iudaica synagoga, CHRISTVM & primos eius discipulos infectata, hoc nomen traxit. Quo etiam spectare videtur *Apoc. II, 9*. Talis quoque impiorum co- itio & aduersus bonos con- gregatio *Psal. II*, describitur, patetque latius, quam ut ad secretam ab externa veritatem euangelicam profitentium societate ca- teruam referenda sit.

b) Atlas, Urani filius, Rex Mauretaniæ, Astrono- miæ inuentor, quæ occasio fuisse videtur fabulæ de At-

lante, cœli totius machinam humeris sustentante: ut *Cic. 5. Tuscul. c. 3*, prodidit. Translato verbo significan- tur, qui se pro columnis ec- clesiæ habent, humerisque & artibus suis ruicram papæi regni molem sustinere conantur.

c) Respicit hoc forsitan ad id, quod in Gallia sub Re- formatorum vexatione eue- nit. Nostra ætate in vici- na quadam vrbe, excitato in ciuibus diuini verbi amore, eadem querela pontificio- rum doctorum audita est: *Sæminas etiam Lutheranas S. Scripturæ lectione adeo in de-*

Sed, quia Spiritus cum verbo d) non hæret indiuiso vinculo, e) *neque enim spirat, nisi quocunque vult*, indagare operæ pretium est, quæ lateant in verbo, etiam cessante S. Spiritus ministerio, diuinitatis argumenta & notæ.

Quod

deprauata religione confirmatas, ut vel doctissimus vir, in colloquium earum veniens, nihil tota argumentatione sua promoueret. Etenim simulac obliueret illis, quo erroris eas conuinci posse crederet, ipsas proferre Nouum Testamentum, & ex eo loca, quibus obiecta non minus, quam omnia Romana ecclesia statuta refellerent. Eadem arma Lutberi fuerunt, quibus tot deuicit aduersarios, & tantam caliginem tam breui tempore ab ecclesia dispulit: quæ nisi sapenúmero posteros suos fuissent, aut tractassent escitanter, seiuactis a meditatione diuini verbi precibus, ac fideli meditationum tentatione, experientiaque; longius forsitan rechristianæ emendatio progressa esset, nec in plures regiones exturbatæ remigrassent tenebræ. Hoc autem ex omnis æui historia constat, nihil minus ponti-

ficios, quam popularem diuini verbi usum ferre potuisse. Nota omnibus controuerfia *Quesnelliana* est. In tractu *episcopatus Cameracensis*, quum paucis abhinc annis diebus Dominicis virgines aliquot honestæ, omnis ludicris circulis, inquituerent inter se lectitare Nouum Testamentum, Gallie redditum, quam fremuit clerus?

d) Vid. supra pag. 18. notæ b. c. d.

e) Alludit ad *Iob. III, 8.* quem locum rectius ex sensu Seruatoris Castellio sic interpretatus est: *Ventus quouis flat, eiusque sonum tu audis: sed vnde veniat, aut quo abeat, nescis. Sic est, quisquis ex spiritu natus est.* Certe ex eo, cuius causa similitudo adfertur, cernimus, in venti flatu hic non tam amplum angustumue, quam ignobile confidentum esse.

B 4

f) Di-

Quod antequam aggrediar, hoc statim in limine moneo, non esse, quod quis hic *f)* demonstrationes Mathematicas expectet; vnica enim est in hoc negotio *ἀπόδειξις g)* τῆς πνεύματος. *h)* Neque enim credentium fides vlla tenus esset conspicua, si, quicquid haberetur in

f) Diuersa est demonstratio; alia valet in mathefi, alia in aliis disciplinis, alia in quæstione facti. In hac probatis & sinceris fiendum testibus est. Alioquin historiæ abiciendæ forent omnes.

g) i. e. a Spiritu sancto proficiscens.

h) Quod de fidei & sancti Spiritus partibus, & de necessitate virium divinorum commemorat, cum id ex solis litteris sacris recte cognoscatur, perspecta harum veritate, vim demum argumenti consequitur plenior. Attamen non male hoc præfatur. Admiratio, & probabilitas, quam pariunt insequentes argumentationes, parum proderunt, nisi mentis nostræ infirmitatem experti, auxilio diuino & spiritu sancto ad certam scientiam opus nos intelligen-

mus habere, & vtrumque studeamus sine mora impetrare, prompti ad fidem concessæ, & sub fidelitate crescenti lusi accommodandam. Quam imbecilla autem nostra ratio sit, vel in rerum naturalium & sensibus obtuarum scrutatione innotescit, ac est in confesso apud omnes, diligentissimos etiam in rationis suæ cultura, solis ferme id dissimulantibus, quorum interest magnificentius de illa mentis facultate sentiri. Cæterum vt iustum ei pretium non denegari, nec nimium tribui debeat, cum ab aliis, tum etiam sub moderamine S. R. D. PAVLI ANTONII duabus dissertationibus Academicis, vna de *æstimatione rationis theologica*, altera de *Naturalismo & Rationalismo*, ostensum fuit.

i) Cum

in Verbo, ex principiis rationis erui posset, aut vero tam aperte probari, quam aperte probetur, quaternarium numerum maiorem esse ternario; neque vllæ essent Spiritus Sancti partes; neque demum vi diuina opus esset, ad ea animis nostris penitus infigenda, quæ ratio ipsa persuadeat vltro. Non desunt tamen firmæ & inconcussa rationes, quibus Athei si) non plane persuaderi, certe percelli possint, & in admirationem rapi; quibusque adeo credentium fides magis ac magis roboretur. Earum fontes indicabo tantum; epistolam, non librum me scribere probe memor.

Occurrit I. *Stili Maiestas*, qua fidem non tam sibi conciliat, quam imperat. Homines, cum nouum aliquid atque inauditum in medium proferunt, cum eo animo id referunt, vt credantur; tum aut testium numero, aut rationum pondere nituntur; at hic non aliæ rationes, non alii testes, quam a) *αὐτός ἑφα, Dominus dixit.*

i) Cum a veri inquisitione, vel contemptu ac infectione commendatum subdium seiungant, neque religiose primis notitiæ particulis utantur.

a) Pythagoræ discipulis dicitur hæc sententia in ore semper fuisse, ac tantum habuisse pondus, vt si certo cognitum fuerit, aliquid re-

uera Pythagoræ esse effatum, hoc statim creditum sit. Quam bene, alii vident. Bocharti verba non ita accipi debent, quasi quidquid in sacris litteris est, licet veritas harum non probetur, tamen verum oporteat existimari. Aliter eum sensisse, cum tota huius rei tractatio, tum maxi-

dixit. Ut enim lux solaris etiam sine *b)* specie, sine *c)* colore visendam sese offert oculis, & vitro ingerit; ita plane diuina veritas etiam sine teste,

me argumentatio VI. declarat. Exposita in sacris scripturis historia clarissima suae veritatis luce splendet; doctrina a veritate historiae magnum habet momentum. Aream operositatem non adhibuerunt fieri scriptores, qua caeteri, in primis fabularum architecti, suorumque placitorum laudatores fidem lectoribus assensumue extortum iuerunt, corrasis undique ratiunculis, ac sublestae saepe fidei testibus citatis. Diuinis illis scriptoribus ac prophetis satis erat, mandata & opera DEI fideliter referre; caeterum securi de mala fidei suspitione erant, & maniti aduersus talem merum conscientia candoris sui, & Numinis praesentissimi, seruis suis siema ac grauia relaxatae veritatis testimonia superne tribuentis. Locutio haec: *dominus dixit*: prophetis maxime solemnissimum est in edendis vaticiniis; quae cum euentu, quem nemo mortalium potuit praevidere, comproba-

ta fuerint, & id reuera DOMINUM dixisse patuit. Muhammedes, ut alia multa, sic in primis hanc nitentis DEI dicto S. Scripturae maiestatem in Corano suo aemulatus est; at inepte. Ubi ratio nouae religionis poscebatur, pro ea DEUM loquentem ac argutantem abiectissime introducebat, patrocinium nouarum legum inde a nugamentis spurcis ac anilibus, a pluuia, a palmis arcescentem, infulse miscentem abrosas sacrae scripturae particulas, somnia Iudaeorum, & haeresarcharum, ac idololatrarum statuta, & his mixtis, procudentem se colendi modum, in quo sunt omnia solutissima: decantantem Muhammedis sui laudes, & concessa ei priuilegia impurae libidinis explenda, contemnendi iurisiurandi, & ius fasque omne floccipendendi.

b) sc. aduentitia i.e. ornamento.

c) sc. peregrino.

d) Ac

teste, sine colore, credi *d*) debet: sic Abrahamus *e*) *παρ' ελπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν.*

Huc & id refero, quod Sacri Scriptores *d*) verbis studiose inquirendis solliciti non sunt, neque de lectorum iudicio *g*) anxii, tenuitatem
fili

d) Ac potest ab eo, qui probabilitate, quam insita, adscitaeque indicia sacrae scripturae conciliant, & meticulousae etiam ac improbae menti subinde imperiunt, recte vsus, atque diuini huius verbi ductu, tanquam aliqua lucerna *ὧσ' ὄρογο* illum, cuius Petrus meminit, scrutatus fuerit, ac tandem inuenerit non ipsam modo, sed plene rutilantem iustitiae solem. Hunc si ceperis contueri, tum defines mirari, quod diuiniior haec scientia cum solis claritate comparetur.

e) *Contra spem spe credit.* Rom. IV, 18. *sqq.* & v 17. nullo argumentorum adparatu ad hanc spem erectus, sed nitens promisso DEI, & experta eius fidelitate, bonitate ac potentia.

f) Splendidis, argutis, suauibus, quae capiant, teneantque lectoris animum, nec cum finant in rem ipsam ac eius interiora de-

scendere. Si ab eloquentiae lenociniis sacrae scripturae instructiores essent, vis & effectus earum aliquid de mirabilitate sua amissurus foret. Quod haud obscure Paulus prodit. I. Cor. II, 4 5. *Et eiusmodi oratione ac predicatione vsus (sum) quae non persuasoria humana sapientiae verbis, sed spirituali potentique demonstratione constaret: ne vestra fides in humanam sapientiam, sed in DEI potentiam sita foret.* Quae libera & sincera confessio omnem, si quae meticulouso oboriat, adfectatam & subdola simplicitatis suspicionem prorsus tollit.

g) In scriptis humanis eminent haec vanitas, quod scriptores non tam veritati, quam manifestandam tuendamque susceperunt, quam suae gloriae inseruiuerint, & ideo, ut honorificum a lectore impetrarent iudicium, ostentauerint
in-

fili humano more non excusant, vt spurius ille Commentariorum *h)* Iasonis *i)* confarcinator.

Adde, quod Scriptura pari autoritate *k)* reges & plebeios alloquitur; quia omnes homines, ad Deum collati, pares sunt: *l)* nullæ hic telæ aranearum. Quid? quod nil *m)* caducum aut mortale sonat,

ingenii vires omnes, acumen iudicii, & exaggeratam eruditionem. At facti scriptores suis parcunt viribus, & diuinorem scientiam, qua superabant ceteros mortales, simpliciter sine magniloquentia nobiscum comminicarunt, procul a studio laudis remoti. Verum in hac simplicitate non delati ad quandam sermonis neglectum sunt. Et rerum dignitati, & humanæ intelligendi facultati, tam acriori, quam habetiori convenienter scripserunt. Illud & *Longinus*, vir paganus, agnoscit pervulgato loco libri *περί ὑψηλοῦς λόγου*.

h) Cyrenæi, qui tempore Ptolemæi Philometoris floruit, & res gestas Asmonæorum, siue Maccabæorum quinque libris descripsit.

i) Libri secundi de Maccabæis autor 2. Maccab. II, 24. coll. v. 20 - 23, & 25 - 33.

k) Licet his non humiliter aduletur, demisse tamen eos non solum, sed quosuis magistratus colere iubet. Exempla vero graniter obiurgatorum passim exstant. c. g. Amos. IV, 1. Ies. I, 10.

l) Vnd palam est neminem eos timuisse, nec cuiusquam ambiuisse gratiam. Quare plane & dilucide eloquuntur, quæ sentiunt, sermoni nulla obrendentes vela, intra quæ turti lateant, si eos multitudo intolerabilis dicacitatis, aut mendacii reos postulet: quod philosophorum quorundam ac Pythionis stratagemata erant.

m) Præsertim in libris noui fœderis. Sub vetere testamento expressæ etiam æterna promittuntur. c. g. Dan. XII, 2. 3. in pluribus aliis locis verba, generalem felicitatis significationem habentia, perperam Iudæi quidam ad certam prosperitatis,

sonat, sed aut obloquentibus promittit sempiternam beatitudinem, aut rebelles pœnis æternis adiudicat. 7)

II.

ritaris, nempe temporariae, speciem, pro libidine sua, adligarunt; quos nonnulli alii, lapsi imbecillitate, vel suspicione, pene imitati sunt, ac spem æternitatis ab antiquis illis temporibus excluderunt. Vbi DEVS largum agri vineæque proventum, & alia huius generis pollicetur, ea non pro præcipua mercede, sed pro superaddita ei particula, incitamentoue rudis duræque gentis habenda, non autem illi opponenda sunt. Nec ista aliter, nostra quidem opinione sancti viri illo ævo sub duris fati interpretari potuerunt. Plerorumque vitæ curriculum pluribus adversis, quam secundis casibus memorabile, nec tunc alia ad salutem via, quam calamitosa fuit. Conf. Hebr. XI.

7) Accedit singularis orationis religiositas. Omnis pene sermo eius de DEO est, ad quem in rerum gestarum narratione omnem refert gloriam: in hortatione ab illo ducit ar-

gumenta: docet, sicut nos cum tota hac rerum uniuersitate eius sumus opificium, ita omnia quoque ei deberi: pro perdita opera habet, qua non dirigatur eius voluntate & honore: ei nos iubet corpus & animam & cunctas actiones, tanquam sacrificium, adornare ac offerre. Vel in Vetere Testamento vix aliud reperias, quam exempla hominum, sancte in quouis vitæ statu, ac in eo etiam, qui nullam ferre pietatem censetur, viuentium, & quidem inter difficultates summas, undiquaque obiectas, & in cœtu improborum; præcepta religiosi moris, colendi ex animo & impensissime, ac ad ipsam ciuiliū legum disciplinam traducti; representationem operis Messiani, gradatim magis magisque patescentem, exhibentemque cum culpæ sublatione vires vitam ex præscripto DEI instituendi, & proponentem præmia tam huius, quam æterni æui.

(o Si

II. *Doctrinae genus plane o) nouum est & insolens; mysteria narrat in Deo abscondita ante secula, quæ nec vidit oculus, nec audiuit auris p)* &c. quæ totum rationis humanæ captum multis parafangis transcendunt. Quod quisquis negat, is in Scripturis hospes est, is diuinam & salutarem doctrinam cum a) commentis hominum non contulit. Neque enim vlla hominis sagacitate poterat infinita iustitia, quæ nihil condonat, nec vlli peccatori impune esse patitur, cum infinita misericordia b) conciliari, quæ omnia peccata gratuito remittit, addens in super gloriæ æternæ cumulum. Idem de aliis religionis mysteriis propius intuenti patebit; quæ hic perfecti non est huius loci: vt cum beatitudinem in sui c) abnegatione d), in morte vitam, e) diuitias in paupertate f) quærendas statuit. Denique omnia

o) Si illud cum cæteris doctrinis humanis contendas; in se autem antiquissimum est.

p) 1. Cor. II, 9.

a) Si vocem generatim accipimus, sunt iuuenta hominum; sin speciatim, ea, quæ falsè aut dubie de DEO, & eius cultu tradita ab hominibus fuerunt.

b) Quod luculenter docuit, & plures doctrinas, quæ huc spectant, egregie vindicauit S. R. D. IOACH.

LANGIVS in dissertationibus Anti-Poiretianis.

c) Matth. V, 10-12. 1. Cor. VII, 29 31. Luc. IX, 23.

d) Matth. X, 28.

e) Iac II, 5.

f) Vere ac sincere; non ea ratione, qua plerique solitarie vitæ sectatores in ecclesia Romana opes, lasciuendi opportunitates ac summas dignitates consequuntur, eoque anam multis dederunt & se, & hæc ipsa sacræ scripturæ effata

omnia docet ita a ratione semota, ut ab homine fingi non potuerint, quæ ita tamen cum eadem conciliantur, postquam, qua ratione id fieri possit, semel ex Scripturis innotuit; ut in assensum ire pedibus cogamur.

Accedat III. *Doctrinæ g) sanctitas*, in eo sita. r. quod non verbis & factis modo, sed & cogitati-

effata vertendi in ludibri-

um.
 g) Elucet hæc etiam ex eo, quod de DEO narrat, & quo illum colere iubet. Vtrumque luculentius erit, si ex altera parte ea colloces, quæ pleræque gentes de Diis suis crediderunt, & fecerunt in illorum honorem, & eorum iram placandi vitandique causa. Nullum pene sceleris flagitiique genus cogitari potest, quo se Dii isti non polluisse legantur. Sic Cicero de nat. Deor. Lib. I. Dii, inquit, inducuntur ira inflammati, & libidine furentes, narranturque eorum bella, prælia, pugnae, vulnera: odia præterea, dissidia, discordie, ortus, interitus, querela, lamentationes, effusa in omni intemperantia libidines, adulteria, vincula, cum humano genere concu-

bitus, mortalesque ex immortalibus procreari. Quæ opinio de peccantibus Diis quam moribus pestifera fuerit, vel Chærea illè apud Comicum docet, sic secum reputans: *Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas regulas venisse clanculum per impluvium fucum factum mulieri. At quem Deum? qui templa cæli summa sonitu concutit. Ego homuncio hoc non facerem?* Fædas autem crudelesque ceremonias, quibus Dii illi honorabantur, quis possit omnes exponere? Humanas hostias non barbari solum, Britones, Slaui, aliique, sed Græci etiam immolarunt. Pudet commemorare impurisima Bacchi, Cererisque mysteria, & cætera abieci Deorum gratia pudoris, prostratæque pudiciæ documenta.

b)Ti-

onibus frenum imponit; 2. Neque vel primulis animi in peccatum purientis *b) γαργαλισμοῖς* parit. 3. Quod officia charitatis & amicitiae non modo ab aequitate & humanitate naturali deducit *γ)*, sed ab amore Dei; Genes. enim 9. vetatur homi-

b) Titillationibus. Cicero etiam voluptatem titillationem dixit.

γ) Aequitas, teste recentiori philosophia, cuncta officia aliis praestanda complectens, fundamentum habet ab aequalitate hominum, vim a socialitate. Humanitas, strictius, quam ab autore accepta, pertinet ad benevolentiam, quae subiecta est aequitati: humanus permittit aliis, quod ipsis utile, sibi autem non damnosum est. Charitas de sententia Bocharti secundum benevolentiae gradum, scilicet beneficentiam, tenet, summum amicitia. Quam vim socialitati circa iustum quidam tribuunt, plures vocarunt in dubium: at maius iusto honestum est, quo aequitas etiam continetur, cui proinde aliunde robur conciliandum erit. Nam aequalitas quoque parum amplius valet. Externa amissa, quae superest, floccipenditur a

multitudine, quae pro externa cuiusque conditione ac fortuna suum cuique & diversissimum pretium ponit. De innoxia utilitate, quam humanitas dispensat, quot agitantur controversiae? quantum id est, quod humanus iste prodesse alteri, sibi non obesse deat? Multo minus is incommodo suo, quod praecipit beneficentia, aliis benefaciet, nisi spes maioris utilitatis intercedat. De amicitia multa verba facere supersedeo; raritatem eius ac corruptelas quot veterum sententiae deplorarunt? nec eruditos fugit, qualem & philosophi coluerint amicitiam? At amor DEI, quo nos complectitur, quando ab homine sentitur, effector in eo fit genuinae charitatis, qua homo homini conciliatur. Tum consideramus homines, quales DEO, DOMINOQUE nostro, CHRISTO videantur, quantique ab hoc

homicidium, quia homo factus est ad imaginem Dei; 4. Quod hominem in se deiecit, ut a) in Deum erigat; illi b) nihil tribuit, Deo omnia; etiam dum ea narrat, in quibus humana industria vel fortitudo locum habuisse videtur; *Domini tradidit hostes in eorum manus, &c. c)*

Accedat IV. d) *Veritas & stili angelica tanta, ut ne*

hoc aestimati sint; exemplo profligatur contentus, qui aliorum vilitatem abhorret, liuor, qui invidet felicitati, impuritas, qua non tam diligimus, quam libidinemur. Sublatis veri amoris impedimentis, divinior flamma, qua accensum sub sensu amoris DEI, quæque quotidiana animi purgatione retinetur, instigat nos ad diligentissime fungendum officiis quibusvis, quæ aliis & ipsis inimicis ex sanctioris disciplinae præscripto debemus.

a) Præpositio non tantum, ad quem erigatur, sed conjunctionem cum eo ostendit.

b) Ut e. g. in doctrina de *διαιώσει* patet.

c) Davidi in Psalmis maxime solemne est, iisdem verbis rerum fortiter gestarum gloriam a se transferre

ad DEVM, & fateri insuper, quam timuerit in periculis, quam trepidaverit, quam prope abfuerit a spei abiectione. Quæ confessione quam longe recesserit ab heroum moribus, nemini obscurum esse potest.

d) Argumentum hoc copiose tractat. Primo historiarum sacrarum, deinde doctrinae veritatem tuetur. Ad historiam probandam pertinet 1) quod pleraque, quæ in sacra scriptura narrantur publice, non elanculum facta sint. 2) Quod in enarrandis iis diversis scriptores consentiant. 3) Quod multorum testimoniis confirmata, & a probis viris conscripta fuerint. Doctrinam, quæ admixta est historiae, veram esse, probat 1) ex veritate historiae; 2) miraculis, quæ patrarunt doctrinam illam adherentes.

C

b) Ine

ne in tenuissimo quidem apice error obreperit. *a)* Quod, quia potissimum est, in controuersiam vocatur ab iis, quibus tectum est Euangelium nostrum. Firmis autem rationibus probanda primum veritas historię. Quarum 1. hæc sit. Quod si quæ sunt in Scripturis, quæ maxime fidem superent, ea narrantur facta, non vt miracula *b)* Mahumetis, aut visiones confictæ ab illo, qui *c)* *legendas* scripsit, in angulo aliquo, sed in magna turba. Moses miracula edidit coram tota *d)* Ægypto, coram multis *e)* Israelitarum *f)* myriadibus; Christus pleraq; sua miracula edidisse legi-

a) Integritati dicas aduersari ita vocatas lectiones variantes; quarum ingens multitudo ostentatur. At parui momenti pleraque sunt, nec tam corruptelæ, quam antiquitatis indicia habent. Æquum de his iudicium fert S. R. D. MICHAELIS in præfatione bibliorum Hebraicorum, & Millius in præfat. N. T. a fe editi.

b) Coran. Sur. III. 11. narrat, quod nemo præter ipsum vidit: *exercitui hostili suas copias numerosiores, quam fuerint, a Deo representatas.* Sur. XVII. 1. 61. *Se vna nocte ex Mecca in templum Hierosolymitanum de-*

portatum, indeque reductum fuisse.

d) Quas aureas, & historiam Lombardicam de vitis sanctorum dicunt. Eas Sec. XIII. publicauit Iacobus de Voragine, Archiepiscopus Genuensis, homo, vt vere quidam iudicarunt, ferrei oris, & cordis plumbei.

d) Exod. VII, 10 - 20. IIX, 6 - 17. 24. IX, 3. 6. 10. 23. X, 13. 22. XII, 29. XIV, 19. 20. 27. 28.

e) *ibid.* & Exod. XIII, 21. XV. 25. XVI, 13. 14. XVII, 6. coll. Numer. XX, 11. Exod. XIX, 16. sqq. XL, 34 - 38. Num. XI, 1. XII, 10. XVI, 31 - 33. 47. 48. XXI, 6. 9.

f) Exod. XII, 37.

b) Ioh.

legitur Hierosolymis a) in foro, b) in templo: aut si quæ in deserto; cum edidit, c) cum premeretur a turbis, opprimereturque pene. Passus est circa urbis toto Orbe conspicuæ pomceria; idq; die festo, cum ad eam non sine speciali Providentia undiquaq; confluerant Iudæi d) omnes; nonnulli etiam e) ex remotissimis orbis partibus. Resurrectio quidem non ita publica fuit, visus tamen est f) plus quam a quingentis fratribus; statimque Apostoli, dono g) linguarum & miraculorum h) insignes, totum orbem ful-

guris

a) Ioh. V, 2-9.

b) Matth. XXI, 14.

c) Matth. XIV, 13 = 21
XXVI, 2.

d) Deuter. XVI, 16.

e) Tam Iudæi, quorum magna pars inter gentes vicinas ac longinquiores degerebat, quam προσήλυτοι. Confer, sis, de illis Act. XIII, 5. 14. XIV, 1. XVII, 1. 10. 17. XIX, 4. 19. XXIX, 17. de his Matth. XXIII, 15. Act. II, 27, 28.

f) 1. Cor. XV, 6. Decies autem CHRISTVS, in vitam reuersus adparuisse memoratur. 1) Mariæ Magdalenæ Ioh. XX, 14. 2) mulieribus cæteris, ipsum ungenti causa accedentibus. Matth. XXII, 9. 10. 3) Petro Luc. XXIV, 12, coll.

34. & 1. Cor. XV, 5. 4) duobus e discipulis, Emauntem proficiscentibus, Luc. XXIV, 34. 5) undecim discipulis, absente Thoma Luc. XXIV, 36. Ioh. XX, 9. 6) iisdem, præsentente Thoma, Ioh. XX, 26. 7) discipulis septem iuxta mare Tiberiados. Ioh. XXI, 1. 8) quingentis istis in quodam Galileæ monte. Matth. XXIIX, 7. 10. Marc. XVI, 7. 1. Cor. XV, 6. 9) Iacobo soli, 1. Cor. XV, 7. 10) duodecim apostolis, in monrem olearum deductis. Luc. XXIV, 49. 50. Act. I, 4 seqq.

b) Act. II, 4. 8 = II, 1. Cor. XII, 10

1) Act. III, 2 = 8. IV, 31. V, 3 = 5. 9. 10. 12. 15. 16. 19. XIX, 6. 7. 17. IX, 3 = 5. 33. 34.

C 2

40.

guris instar a) peruadunt, vt per eorum ministerium Christi nomen omnibus innotescat.

Hæc

40. XII, 7-10. XIII, II. XIV, 8-10. XVI, 18. 25. 26. XIX, II. 12. XX, 9. 10. 12. XXIX, 3-6. 8. 9. 2. Cor, XII, II.

a) Quanquam singulorum peregrinationes non consignatæ litteris fuerint, non dubitandum est, illos obsequutos mandato Dominico, quo per totum orbem vulgare euangelium iubebantur. Hieronymus commentario in Matth. XXIV, 14. censet; nullam mansisse gentem, quæ CHRISTI nomen ignoret; & quanquam non habuerit prædicatorum, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non posse ignorare. Chrysostomus vero in homilia de eodem loco adfirmat: intra viginti, aut triginta annos verbum, per apostolos prædicatum, occupauisse fines omnes orbis terrarum. Certe grauisimus ecclesiæ Latinæ scriptor, Tertullianus, cuius ætas in seculi secundi finem, & initium tertii incidit, aduersus Iudeos cap. VII. plures gentes nominatim commemorat, ad quas sciat Christia-

nam religionem propagatam esse. In quem aliam inquit, vniuersæ gentes crediderunt, nisi in CHRISTVM, qui iam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphiliam, immorantes Egyptum, & regionem Africa, quæ est trans Cyrenen, inhabitantes? Romani & incolæ, tunc & in Hierusalem Iudæi & ceteræ gentes, vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diuersæ nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, CHRISTO vero subdita: & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum & additarum multarum gentium, & prouinciarum & insularum multarum, & insularum multarum, nobis ignotarum, & quæ enarrare minus possumus? in quibus omnibus locis CHRISTI nomen, qui iam venit, regnat. Iucundum est, quod Hieronymus

Hæc publica esse quis neget, & ita publica, vt totus terrarum orbis ea sic se habere testetur. Atqui, inquires, quam multa etiam in magnis vrbibus contigisse leguntur, quorum tamen falsitas aliunde deprehenditur. Certe multis retro post sæculis potest quis talia comminisci, at vt eadem ætate reperiantur, qui ita sint audaces, vt ea palam gesta esse affirmant, quæ nusquam extiterunt, certe id sine exemplo. Licet porro hoc daremus; si quid tale ausi essent Apostoli, annon quotquot tunc in Iudæa viuebant homines, tot habuissent imposturæ suæ testes? Id si fecissent in terræ partibus remotissimis: (vt si quis Lutetiæ narret, in China nouum aliquem Prophetam e cælo descendisse, his & illis miraculis insignem) fortasse apud rudiores fidem inuenissent: at in illa ipsa vrbe, in qua hæc miracula facta dicebantur, quis hominum planis & tam apertis impostoribus credidisset? Si quis, inquam, hodie Lutetiæ

onymus epistola CXXXV. ad Suniam & Fretellam scribit de Getis & maioribus nostris, inter quos fuisse ante Caroli M. tempora, qui CHRISTVM coluerint, multi negarunt. En verba Hieronymi: quis hoc crederet, vt barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem? & dormitantibus,

inmo contendentibus Græcis, ipse Germania spiritus sancti eloquia scrutaretur? dudum callosa tenendo capulum manus, & digiti, tractandis sagittis aptiores, ad stilum calamumque mollescunt, & bellicosa pectora vertuntur in mansuetudinem Christianam.

tetia in ipsa Lutetia fuisse dicat anno superiore hominem miraculis clarum, qui hæc & illa miracula toto populo inspectante fecerit, quis dabitur imposturæ locus? Atqui Hierosolymis, in quibus Christus post Baptismum suum plurimum vixit, & passus est & resurrexit, prima fidei, prima Ecclesiæ initia cernuntur. Ibidem enim prima statim Petri concione conuertuntur a) tria hominum millia, quia nempe rei veritas ipsis erat notissima. Hoc est, quod Paulus Agrippæ dicebat Act 26, 26. *Ea narro, quæ Regi nota sunt, quæ nemo hominum ignorat, ideoque libere & confidenter loquor, neque enim in angulo gesta sunt* An vero eo vsque impudentiæ processerit aliquis, vt tam grauius mentiatur, & tam (non) emunctæ naris fuerint auditores, vt sibi hac in parte imponi passi sint? Nunquam certe eo vsque processerit; b) indeque Euangelistarum in diuersissimis partibus orbis scribentium consensus prorsus mirabilis. Matthæus in India scribit, Marcus Romæ, Lucas in Ionia; c) idque stilo tam diuerso, vt statim deprehendas, eos non scripsisse ex compacto; talis est tamen consensus, talis *παρανομία*, vt eodem Spiritu ad eandem veritatem narrandam actos fuisse oporteat.

Ipsis

a) Act. II, 41.

b) Nexum vide pag 34. lin. 5.

c) Quo in loco, & quo tempore quisque suam scri-

psit historiam, hoc incertum est; sed illud liquet, id diuerso & tempore & loco factum.

e] Quan-

Ipsis obiiciuntur quidem quædam *ἐναντιοφά-
νεια*; sed hoc dato, non concesso, eos in qui-
busdam discrepare, quid vero illud est, quod
affertur, præter *a)* minutias & *b)* titiutilitia? Ex
quibus certe hoc solum collegeris, eos ex com-
pacto non scripsisse; cum, rei *c)* summam quod
attinet, magnum inter eos esse concentum,
magnum consensum nemo neget.

Sed iterum preme: Atqui hæc ipsa, quæ ab
Apostolis gesta & prædicata fuisse dicis, quid-
ni supposititia sint? Certe qui tam ferrei oris
erit, vt hoc in dubiū reuocet, quo nihil vnquam
noti-

a) Quarum discordia, eti-
am si nemo eam scripto
mitigasset, quod tamen
multi fecerunt, sine veri-
tatis iactura tolerari posset.
*Polybius, Dionysius Halicar-
nassæus, Lælius, Plutarchus,*
grauiter lapsi interdum
sunt; at nihilominus ma-
gnam habent auctoritatem.
Quanto minus sacri scri-
ptores hanc amittent, cum
a cæteris præidiis, quæ
fidem faciunt, illis longe
instructiores sint, nec, si
fuerint, quæ non sunt, a
paucis vero esse creduntur,
errata, tantum errauerint,
quantum reliqui, optimi
etiam, & veritatis studioli-

simi historiae architeſti.
Narrationem eorum omnis
expertem erroris esse, ex
pluribus & magnæ molis
voluminibus possumus co-
gnoscere; quæ quidem, si
res ipsa, posthabita aduer-
sariorum, proteruitate, &
studio commentandi, excuti
potuisset, multo contracti-
ora esse oporteret.

b) *Titiuillium filum est
nullius rei, decidens e tela,*
vt Nonius exponit. Plaut. in
*Cæs. non ego istud verbum
emitem titiuillio, i. e. re
admodum vili.*

c) Doctrinam, & præcipua
historiæ euangelicæ mo-
menta.

G 4

f) Gen

notius, nihil plurium, vel a) infensorum vel b) amicorum, testium autoritate firmitus; eum oportet eadem opera omnes omnium gentium, omnium rerum historias vna litura inducere; quippe de veritate historiae & scripti alicuius dubitare nefas est, cum non modo scriptor ea, quae a se visa sunt, & sua aetate & propalam facta sunt, narrat; sed, eo adhuc viuo, alii testes c) subinde sequuntur, atque hos alii; idque perpetua serie ad nostra vsque tempora. Sic Mosen Iosua immediate sequitur, Iosua Iudices, illos Reges, quos Prophetæ, quos Euangelistæ, quos Apostoli, quos statim primo sæculo Patres, Irenæus, Iusti-

a) Gentilium, Iudæorum, Muhammedanorum. De gentilibus agit *M. David Müller* in dissertatione, in quam testimonia gentilium de CHRISTO collegit; de Iudæis S. R. D. **PAVLVS ANTONIVS** in disputatione de veritate Christianæ religionis, ipsis Iudæorum obtreccationibus confirmata; de Muhammedanis *Leuius Warnerus* in compendio historico eorum, quæ de CHRISTO & præcipuis aliquot religionis Christianæ capitibus Muhammedani tradiderunt.

pro CHRISTO vitam profuderunt; inter quos viri prudentes, ac doctrina insignes philosophi commemorantur.

c) Quod luculenter demonstrat *Petrus Allix* in libro, Gallice primum scripto, & postea translato in Germanicum sub titulo: *Petri Allix Betrachtung über die Bücher der heil. Schrift, die Wahrheit der Christlichen Religion dadurch zu behaupten, aus dem Französischen übersezt von Andreas Christian Eschenbach.* Nürnberg 1702.

b) Conf. p. 41. qui

e) Qua-

Iustinus, &c. hos alii: qui cum idem tradant omnes, nunquam in eo laborarunt, vt probarent res sic fuisse gestas, tametsi illis esset contentio cum Iudæis, aut Ethnicis; a quibus hoc vix vnquam obiectum est. An credemus, istos omnes in nostram perniciem conspirasse? in nos *fabam, imo fabulam, cudisse?*

Sed id quo sine tandem? Nam quisquis fallit, eo animo fallit, vt aliquem inde a) fructum colligat. Verum tantum abest, vt Apostoli, & qui primi illos sequuti sunt, aliquid inde b) gloriæ aut honorum aut opum sperare poterint, cum contra per trecentos totos annos crimen fuerit, de Christo quidquam mussitare. Eius Sectatores probra & cruces & vltima quæque c) manebant. *Novimus*, aiunt ipsi Iudæi,

a) Qualem Muhammedes spectabat.

b) Quam neque a gentilibus, neque a Iudæis, quibus contemptui ac odio erant, sperare potuerunt. Dicas: apud suos in sempiterna gloria esse cupiverunt? Enimvero quam famam a paucis illis, & maximam partem contemptibus homunculis expectarent, præsertim cum incertum esset, fore ut in tanta hostium multitudine ac potentia religio Christiana ad

feros posteros propagaretur? Plurimi infamæ sortiserant, & ex eo hominum genere, qui qualemcunque huius vitæ commoditatem gloria potiolem ducunt.

c) Hæc omnia non tolerant solum patienter, sed quoque appetuerunt. Elucet hoc, & innocentia illorum ex *Plinii secundi*, *visoria Christianis lacris alieni*, epistola, ad imperatorem Traianum ex Bithynia scripta; *Lib. X. ep. 97.*

C 5

d) *Exod.*

dæi, huic sc̄la ubique contradici; Act. 28, 22.

Neque illi putandi sunt proprii nominis propagandi studiosi fuisse, qui suos næuos in omnium conspectum exponunt. Moses *a)* lapsus suos non dissimulat, pœnas memorat sibi a Deo inflctas. Marci Euangelium dictasse creditur Petrus, in quo tamen Petri *b)* lapsus. Matthæus quid aliud se, quam *c)* publicanum fuisse ait? quod quam *d)* odiosum inter Iudæos, quis nefcit? Paulus se *e)* peccatorem; eumque grauissimum. Denique vel si fallendi illis fuisset animus, vnde tanta hæc versutia hominibus illiteratis, piscatoribus, *f)* idiotis, ex vltima plebeculæ facie? At quorsum hæc? inquires. An, si vera scripserunt, hinc sequitur, eorum doctrinam Deum habere autorem? an quidquid verum est, a Deo est? Et vero; an, si historia vera est, qua docetur Mosem, Christum, Apostolos tot edidisse miracula, inde sequitur etiam, doctrinam intermixtam esse diuinam? vtrumque certe affirmo. Inter plures historias ab hominibus profectas, quibus ita eadem narrantur, vt altera alterius vestigiis non insistat, nusquam talem consensum reperias, qualem inter Euangelia. Verissimum

a) Exod. IV, 10. - 14. Num. XX, 11, 12.
b) Marc. XIV, 66 = 72.
c) Matth. LX, 9.

d) *ibid.* v. 11.
e) 1. Tim. I, 17.
f) Quos ideo Talmud brutos viros adpellat.
a) Quas

finum enim est, omnem hominem esse mendacem; & quisquis historiam scribit, sæpe illi contingit, ut aut fallatur, aut fallat. Adeoque pauci sunt, qui semper sibi constant. Hinc fit, ut de eodem Cyro Herodotus & Xenophon tam diuersa, tam discrepantia scribant: unde & in Apocryphis omnibus certæ apparent a) falsitatis notæ. At in Sacris Scriptoribus semper eadem traditur summo consensu, summoque concentu veritas. Arethusa in Sicilia, & Alpheus in b) Elide, licet Oceano interiecto disiungantur, creduntur ex eodem fonte c) manare; quia utriusque aquæ sunt eiusdem saporis, eiusdemque naturæ. Quidni de Sacris Scriptoribus idem affirmemus? qui, multa locorum intercapedine, magnoque temporum interuallo diffiti, semper eodem genio d) vnã & eandem veritatem constantan-

a) Quas S. R. D. IOACH. LANGIUS in *hisor. eccles. V. T.* diligenter excusit, b) Regione Græciæ. c) Cic. in Verr. IV. c. 53. *In hac insula (Syracusanam intelligens) est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluit. Et aquæ totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari disiunctus esset. Oritur ex Alpheo, subteranc-*

is meatibus in Siciliam se subducente. d) Quamuis ingenio diuerso. Eadem stili maiestas, qualis pag. 25. describitur, in omnium scriptis reperitur. Vix libellum exarat homo profanus, in quo non passim animi sui vitia prodant; at hic cohortem habes scriptorum, tempore & locis disiuكتورum, in quorum libris idem ubique cernitur animus, candidus

didus, simplex, pius & alienus ab omni vanitate, qua plurimi mortales ad scribendum impelluntur.

e) Atqui doctrina veteris ac noui testamenti valde discrepare videtur: aliud enim requirebat lex sub illo, aliud sub hoc poscit, præstatque euangelium; & maxima pars legis, euangelio superueniente, cessauit. Quod si vero rem recte æstimamus, discordiæ species breui euanesceat. Lex moralis adeo non sublata fuit, ut potius ei obsequendi vires euangelium nobis attulerit: forenses, vni Iudeorum reipublicæ datam, non necesse erat extendi ad alias reipublicas, quas pro suo tempore, loco, ciuibus suis, & cæteris huiusmodi momenti constitui oportet. Illa pars legis, quæ ceremonias sacras continet, cum maximam partem umbra fuerit bonorum euangelicorum, postquam hæc oblata & prolata in lucem sunt, suo sanctæ officio censenda est. Sunt quoque in ipsis V. T. libris, quæ nos vetant adeo moueri rituum istorum abrogatione. Quo spectat explosio externi cultus sacrificiorum, sine interiore peracti, e. g. Psal. L, 8-15. XL, 17. *seqq.* Ies. I, 12

seqq. Ierem. VII, 21-23. Hos. VI, 6. Mich. VI, 6-8. dierum festorum Ies. I, 13. 14. explicatio significati ceremoniis officii sanctioris. Deut. X, 16. Ierem. IV, 4. Deut. XXX, 6. Vaticinia, præscripto Mosaico aduersantia Ps. CX, 4. Ies. XIX, 19. Malac. I, 11. ceremoniarum istarum expresse prædicta abrogatio. Ier. III, 16. XXXI, 31-34. Dan. IX, 26. 27. Si Iudæi sint, quibus hæc omisio Mosaicorum institutorum in Christiana religione displiceat, memores eos esse oportet, quid Talmudistæ sancierint in sessione de synedrio p. 90 אר אבהו

אר יוחנן ככל אב
יאמר לך נביא עבור
על דברי תורה שמע
לו חוץ מעבודה זרה
שאפילו מעמיר לך
חמה באמצע הרקיע
אל תשמע לו. Dixit
R. Ababu dixisse R. Iochanan: quandocumque te propheta iusserit transgredi verba legis, obsequere ei, nisi te iubeat colere Deos peregrinos: licet tibi tum solem in medio coelo consilere faciat, noli tamen ei obedire.

Et Bechai comment. in legem

legem fol. 202. d. in med.

ככל אם יאמר לך
נביא עבדך על דברי
תורה כאלוהו בחר
הכרמל שמע לו הן
מעבודה זרה.

*Quandoque te iusserit prophe-
ta transgredi verba legis, si-
cut Elias in monte Carmel
(fecit) obedi ei, præterquam
in idololatria.*

Sic cadit mutata, deser-
taque legis calumnia; &
tota controuersia huc redit:
an CHRISTVS fuerit pro-
pheta, & quem Deum ado-
rare iusserit, verum ne, an
Deos peregrinos? Vtrum-
que a multis scite explica-
tum fuit. Paucis: prophe-
tam, eumque summum, &
Dei filium arguunt dicta, fa-
ctaque; idololatriam doctri-
na eius destruxit; tantum
abest, vt eam commendave-
rit. **A**ccedit, quod expres-
se repetiuerit præcipua le-
gis de vno veroque Deo co-
lendo verba, & ea se consu-
lentibus de Dei cultu & pie-
tate serio inculcauerit.

Quid? quod ludæi ipsi
credant, fore tempus, quo
Deus legis, striçte dictæ vin-
culo ipsos sit soluturus. Ita
Midrasch Tillim. f. 68. d.

מהו מתיר אסורי

יש אומרים כל הבהמה
שנטמאת בעולם הזה

מטהר אותה "הקבה

לעתיד לבא וכהא
מה שהיה הוא אשר

יהיה וכו' ומה

שנעשה טהורים היו
מקורם לבני נח

וכהא להן כירק עשב
נתתי לכם את כל

מה ירק עשב נתתי
לכל אף החיה והבהמה

לכל מתחלה ולמה
אסר אותה לראות מי

שמקבל דבריו ומי אינו
מקבל ולעתיד לבא

הוא מתיר את כל מה
שאסר.

*Quid significant hec
verba: soluit vinctos Ps. 16. 7?
Sunt, qui dicunt: omne ani-
mal, quod impurum reputa-
tur hoc tempore, Deus purum
pronunciabit tempore futu-
ro. Dixit enim: quod fuit, est
idem, quod erit, &c. (Cohel. I.
9.) Quid vero illud est, quod
fuit? (cuncta animalia) mun-
da erant Noachi filiis, Etenim
dixit*

stanter docent, vt omnes ex vno a) fonte haufisse oporteat.

Sed & hoc addo, si vera est historia; & veram esse eorum doctrinam sequitur apertissime. Si verum est, Mosem, Christum & Apostolos iis miraculis inclaruisse, quæ ab iis edita leguntur, minime dubium est, quin & eorum b) doctrina vera sit. Nemo eafacit, quæ supra naturam sunt, alia virtute, quam c) Diuina; nemini confert hanc virtutem DEUS, nisi & idem vera doceat. Certum est & immotum axioma, Ioh. 9. *Deum non exaudire peccatores*, erroris patronos & assertores. At, inquires, annon etiam dat DEUS efficaciam errori? annon etiam d) ethnici sua miracula iactant? Quid? quod ipse Anti-Christus cum signis
 & mi-

dixit illis: vt viridem herbam dedi vobis omnia. Quemadmodum autem herbam viridem dedi omnibus, sic & animalia omnibus initio (dedi.) At quam ob causam prohibuit illa? vt videret, quis obsequium suis verbis prestiturus esset, quis vero denegaturus? sed futuro tempore ipse soluet (licitum esse declarabit) quod (iam) ligatum (prohibitum) est.

a) i. e. spiritu sancto.

b) Alioquin DEUS committeret, quod cum iustitia eius & amore generis humani minime posset con-

cordare. Sane non humanum, nedum bonitate DEI dignum foret, non solum permittere, sed facere, vt tot homines in errorem inuitabilem conicerentur, & inter eos viri pii ac religiosi.

c) Non naturali, vt quisque videt, cum inauditum sit verbo soloue tactu tam graues morbos curari, atque mortuos in vitam reduci. Ridiculum vero est, quod Iudæi de Schemhamphorasch suo garrunt.

d) Quorum miracula plures ex ipsis reiecerunt, fraude

& miraculis venturus prædicatur? ita sane, sed quibus? *Miraculis mendacii*, ait Apostolus 2. Thesl. 2, 9. hoc est, non modo in mendacii patrocinium, sed & ipsis mendacibus. His ergo notis dignoscamus vera miracula a falsis; 1. in his fraus latet ut plurimum, & quidem talis, ut neminem oculatum fallat; sic in Papisticis miraculis in dies forex iudicio se a) prodit suo. 2. Quæ miracula fiunt a Pseudo-Prophetis, talia sunt, ut virtute Dæmonis præstari queant; sic Dæmonia pellunt e corporibus, Diabolo sponte cedente; ut det efficaciam errori; cæco fortasse visum restituerit, at non vero cæco; & surdo auditum, sed non vero surdo; & claudum rectum incessum, at non vero claudum, sed ei, qui a Diabolo victus est. At nemo illorum legitur tale quid *Luc. 13, 16.*
 præ-

de detecta. Plurima notu contigisse dicuntur, vno duobusue præsentibus, quibus sacrificuli facile fucum facere potuerunt. Alia admirationi fuerunt vim naturæ ignorantibus. Et Cacodæmonem sui cultores, infidos in naturali sua notitia, multis modis delussisse probabile omnino est.

a) Exemplum notabile Hadrianus Regenvolsius in systemate hist. chronol. eccles. Slav. p. 144. refert: nempe principem virum in Polonia, Nicolaum Radziuilium, intellecta fraude monachorum in dæmone expellendo, abiicisse superstitionem pontificiam, & sacra euangelica amplexum.

a) *Iob,*

præstitisse, quod omni suspicione careat; vt cum mortuo vita restituitur iam quadrivano, iam foecentia). 3. Et hæc vera est sine dubio veri miraculi nota; quod quisquis sibi conscius est imposturæ suæ, timide agit, & cunctanter, de euentu minime certus: neque vllus Pseudo-Propheta, miraculum edicturus, legitur, inspectante sole, tali obtestatione vsus, quali Elias Propheta i. Reg. 18. *O æterne Deus, vt sciant, te verum esse DEum, me vero Prophe- tam, a te missum, ignis descendat e caelo,* &c. quali Moses Num. 16. 29. *Si hi moriantur, quomodo mori solent homines, Dominus me non miserit:* quali Christus, Matth. 8. *Ut scias, me eum esse, qui peccata condonat, dico tibi, surge, tolle grabbatum, & ambula.* Et Ioh. 11. pe- tit resurrectionem Lazari; *vt credant, inquit, me a Te missum esse.* b) Certe vix fieri potest, vt Pseudo-Propheta eo vsque impudentiæ pro- cedat, vt audeat in magna turba Deum inuo- care & compellare nominatim, vt doctrinam falsam edito miraculo firmet; neque vllum pu- to impune Deo sic illufurum.

Quintam addimus & veritatis & Diuinitatis Scripturæ notam insignem, nempe *prophetandi vim*, quæ in Scriptoribus Sacris mira est. At- qui & c) Astrologi, & Aruspices, & Conie- ctores

a) Ioh. XII.

b) Act. III, 6-10. Act. XIV, 10. Act. XIII, 10. 11.

c) Petrus Cuneus in ora-
tione VI. de annis clima-
tericis & eorum vi in re-
rum

ctores Ifiaci eadem vi pollebant, si credere fas est. Certe fateor, ex astris futura quædam innotescere, etiam eorum, quæ mere sunt contingentia; puta cometæ ortum, & æris intemperiem, & annonæ caritatem, & fæuituræ pestis atrocitatem; quamuis etiam in his arioli fallantur sæpius; non tam suo, quam artis defectu, quæ meris coniecturis nititur. *Non est, quod signa cælorum formidatis, (inquit Ierem. 10, 2.) uti Gentes formidant.* Diabolum etiam vi coniectandi pollere fateor, quæ potest latentes rerum causas indagare penitus

us

rumpularum & ciuitatum conuersione, singulare exemplum talis prædictionis memorat. Ex multis exemplis, ait, unum proferam; nondum anni centam & viginti sunt, cum prædixerant astrologi quidam, inuifitata & eruditione & auctoritate viri, eandem illam fore astrorum coniunctionem anno millesimo quingentesimo vicesimo & quarto, quæ olim fuerat, cum Noachus ex totius orbis inundatione solus cum familia sua superstes humano generi fuit. Igitur constans & consentiens adfertio fuit, futurum etiam eodem illo anno fatale toti mundo diluuium: neque eucl-

li ea opinio ex multorum animis potuit. Et verò iam non deerant, qui naues sibi ad aquarum perfugia fabricarent: imprimis Aureolus Tolosæ, vir iuris civilis consultissimus, qui tamen parum memòr erat fæderis illius sempiterni, quod cum Noacho Deus fecerat iratus, mundum hunc nunquam deinceps aquis interiturum. Et sane sequutus est astrologorum illam augurationem euentus longe alius. Quippe proditum memorie Ludouicus Vices, auctor certissimus, reliquit, nullum annum æque serenum, nullum æque faustum, & ubertate notabilem fuisse.

D

b) Vn-

us, atque ex iis effectus colligere cancate-
nata quadam serie cum illis cohærentes. At
quam multa ipsum lateant, testes sunt a) ambi-
guæ illæ responsiones b) Loxiæ Apollinis c)
κησφύγετα mera. Certe ut quis futurum quid
prædicat, quod nulla dum causa nititur (si vnâ
Dei voluntatem excipias) idque ante multa
sæcula; neque factum modo prædicat in gene-
re, sed & omnes facti circumstantias; id vero
nulla alia virtute fieri potest, quam diuina.
Futura enim velut oppanso velo ita ab omni-
um creaturarum oculis femota sunt, ut non
nisi Deo reuelante, iis innotescere possint.
Hinc Esa. 41, 23. Propheta omnes Gentium
fictitios deos, hoc est, Dæmones prouocat, ut
diuinitatis suæ specimen edituri futura præ-
di-

a) Vnde Cicero de diui-
nat. lib. II. ait: *utrum eorum
accidisset, verum oraculum
fuisse.* Id malo suo Cræsus
Lydorum Rex expertus est.
Herodotus lib. I. narrat ei
de bello aduersus Cyrum
gerendo consulenti, Apol-
linem respondisse: *Κεσῖτος
ἄλυν διαβάς μεγάλην ἀρ-
χήν καταλύσει.* Cræsus
Hælymannem transgressus,
magnum destruet imperium.
Ille igitur existimans, por-
tendi imperii Persici interi-

tum, committit cum Cyro
prælium, quo suum regnum
amisit.

b) Loxias Apollo dicitur
quia in suis responsis *λόξι-
ος* i. e. *obliquus & flexilo-
quus* erat. Macrobi. libr. I.
Sat. 17.

c) *Κησφύγετον*, per-
fugium, refugium. Pro-
prie sic dicebatur refugium,
quod habebant, qui Minoem
κηῖτα, Cretensem, fugie-
bant.

a) Lu-

dicant. *Nunciate*, inquit, *quæ ventura sunt, & agnoscemus vos esse Deos.* Iam nemo est, qui neget, *Scripturam rerum futurarum circumstantias tam certo tamque accurate prænuntiare, quam post euentum fieri solet.* Exemplis id probare non est necesse. Notæ sunt *Prophetiæ*, quibus non res modo in genere, sed & personæ notantur, *1. Reg. 13, 2. & 2. Reg. 23, 16. Iosias: Esai. 44. & 45. Cyrus. & anni, Ierem. 25, 11, 12. Gen. 15, 13. & dies, Dan. 8, 13 14. quot diebus proculcatum sanctuarium.* Quod exacte impletum probat *Jacob. Capell Hist. Sacr. & Exot. ad An. Mundi 3839. Et hora Dan. 8, 2. pluribus ante euentum sæculis.* Omnem admirationem superat caput *XI. Dan.* quo recensetur historia trium sæculorum & amplius tam accurata diligentia, vt vix quicquam memorabile toto illo tempore acciderit in Ecclesia, quod non ibi legatur. Cuius rei vt aliquod edam specimen: quia minus attente, quam par est, hæc legi & obseruari a plerisque video: eius interpretationem sic habe ex euentu.

Dan. XI, 2, *Ecce adhuc tres Reges, Ann. urb.*

D 2

a) cond. 269.

a) Cambyses, Magus, Darius, Hytaspis filius, stabunt in Perside, quartus autem b) Xerxes, ditescet opulentia maiore, quam antecessores omnes; & quia inmitetur opibus suis, excitabit omnes aduersus regnum Græcie.

Ann. u. c. 431.

Vers. 3. Postea exsurget rex potens, c) Alexander, qui dominabitur amplissima dominatione, & res geret ex animi sui sententia.

Vers. 4. Sed simul ac stabilitus fuerit, d) confringetur regnum eius, ac diuidetur secundum quatuor plagas cæli, in regna quatuor; sed non posteritati illius; nam Hercules & Alexander, Alexandri filii, ei non successerunt: neque secundum dominationem, qua dominatus fuerat; nam auelletur ab illius posteritate regnum eius, & transferetur ad alienos, seiunctos ab illis; id est, nihil commune habentes cum illius posteris.

An. 442.

Vers. 5. Jam ut eorum historiam persequar, sub quorum tyrannide afflicta est Ecclesia; confirmabit se e) Pro-

a) Iustinus Libr. I. cap. 9. 10. II. c. 5. 9.
b) Id. lib. II. c. 10. lib. III. c. 1.
c) Id. lib. XI. XII. I.

d) Iust. libr. XIII. -- XV. I. Macc. I.
e) Iustin. libr. XIII, c. 4. & 8.

a) Id.

Ptolemæus, Lagi filius, *Rex Austri*; i. e. *Ægypti*, quæ erat regni *Alexandri* pars maxime australis: & alter ex ducibus illius, *Alexandri*, nimirum a) *Seleucus*, confirmabit, inquam, se *Seleucus* aduersus illum, *Ptolemæum*, & dominabitur; & dominium amplissimum erit dominium illius.

Vers. 6. Sed post aliquot annos af. An. 492. finitatem inter se contrahent; siquidem b) *Berenice*, filia *Ptol. Philadelphi*, *Regis Austri*, *Ægypti*, veniet collocanda *Antiocho*, quem adulescentes vocabant *Deum*, *Regi Aquilonis*, id est, *Syriæ*; quamuis vxorem haberet *Laodicen*, & ex ea filios *Callnicum* & *Antiochum*. Veniet autem *Berenice*, ut transigat æquis conditionibus; sed non obtinebit vim brachii, & *Antiochus* non permanebit constans, nec *Ptol. Philadelphus* brachium ejus, quem *Antiochus* dicebat brachium suum: sed reuocabit *Laodicen* eiectam; Ita procedunt ipsa, *Berenice*, & qui adduxerunt eam, & qui genuit eam, & qui robarauerat eam, *Antiochus*: temporibus multis; id est paulatim

ac

a) Id. lib. XV, 4. libr. XVII, c. 1. 2.

b) Id. libr. XXVI. c. 3.

ac longo temporis tractu, & maritum suum Antiochum, & omnes, qui fauebant ei, male perdet Berenice.

Vers. 7. *Sed ex furculo radicum eius, Berenices, stabit scapus, id est, filius illius, Ptol. Philadelphi, nempe a) Ptolemæus Euergetes, qui veniens cum copiis inuadet munitiones Seleuci Callinici, Regis Syriae, & res geret in eas, & praeualebit.*

Vers. 8. *Quin etiam Deos illarum munitionum cum thesauris illarum, & desideratissima quæque vasa illorum, argentum & aurum in captiuitatem abducat in Aegyptum; & aliquot annos potentior permanebit Rege Syriae.*

Vers. 9. *Ita inuadet regnum Syriae Rex Aegypti, Euergetes; ac tandem victor reuertetur in terram suam.*

An. 518.

Vers. 10. *Sed b) Seleucus Ceraunus & Antiochus Magnus, Filii illius, Seleuci Callinici, bellum instaurabunt, & congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Tum aliquis, Antiochus Magnus, derepente veniens, inuadit ac peruadet, ac iterum*

An. 531.

a) Id. libr. XXVII. c. 1. | b) Id. libr. XXX. c. 1.

& 3.

c) Id

rum inſtaurato bello peruet vsque ad Raphiam,munitionem illius, Ptol. Philopatoris, Ptol. Euergetæ filii.

Vers 11. Tandem exacerbatitur Ptol. Philopator, Rex Aegypti, & prodibit & pugnabit aduerſus illum, aduerſus Antiochum, inquam, Magnum, Regem Syria, & excitabit multitudinem magnam & iradetur illa multitudo Antiochi Magni in manum illius, Ptol. Philopatoris.

Vers. 12. Ita efferetur exercitus ille Aegypti, & extolletur, &c. & tamen non erit potentior bello.

Vers. 13. Nam reuertetur Antiochus Magnus, Rex Syria, & excitabit multitudinem maiorem priore &c. An. 556.

Vers. 14. Temporibus illis multis a) Antiochus, vid. Magnus, Syria Rex, & Philippus Macedonia, & belli ſocii, inſurgent aduerſus Regem Aegypti, Ptol. Epiphanem, Ptol. Philopatoris filium: quin & filii effraſtorum populi tui, prædones aliquot & cædiſragi Iudæi, efferentur ad confirmandum Prophetiam, obtentu confirmandæ Prophetiæ; ſed corruent.

Vers. 15. Veniet, inquam, Antiochus

e) Id. lib. XXX, c. 2, & 3. lib. XXXI, c. 1.

chus Magnus, *Rex Syriae, & diffundet missilia catapultaria, &c. Denique nulla vis erit Aegyptiis ad resistendum.*

Vers. 16. *Denique faciet Antiochus Magnus, irruens in illum, Ptol. Epiphanem, pro libidine sua, nec erit, qui resistat illi; tum insurget in Iudæam, terram nobilissimam; &c.*

Vers. 17. *Tum disponet faciem suam ad inuadendum vi totum regnum illius, Ptol. Epiphani; sed, quia conatibus eius obsistent a) Romani, fœdus imbit cum illo, & efficiet, vt filia sua, Cleopatra, filia mulierum, id est, puella, tradatur illi, Ptol. Epiphani, ea mente, vt corrumpat illum; sed Cleopatra non stabit promissis, nec illi, patri suo, fauebit.*

Vers. 18. *Tum faciem suam conuertet ad insulas, & occupabit multas, Cyprum, Rhodum, Samum &c. sed cessare faciet dux, Scipio, contumeliam ipsius, Antiochi, in ipsum, nullo suo dedecore rependens illi dedecus.*

Vers. 19. *Tum reflectet faciem suam ad munitiones terræ suæ, Syriae, & impinget & corruet b), occidet, & nusquam comparebit.*

Vers.

a) *Id. libr. XXX, & XXXI.* b) *Id. libr. XXXII, c. xi.*

a) *Id.*

Vers 20. *Postea succedet in locum An. 567. illius, Antiochi Magni, filius illius, Seleucus Philopator, praeuicator, tributis infamans decorem regium. Sed intra paucos dies confringetur, non aperto Marte, neque praelio; sed veneno.*

Vers. 21. *Tum succedet in locum illius, Seleuci Philopatoris, frater eius, Antiochus Epiphanes nomine, sed re vera despicabilis; & non tradetur illi decus regium; sed tantum tutela Demetrii, filii Seleuci Philopatoris; veniet vero pacifice, & occupabit regnum blanditiis.*

Vers. 22. *Et brachia inundationis inundabuntur coram eo, & conterentur, adeoque princeps foederis. Isipse, qui suaferat, ut Antiocho Epiphani, tanquam patruo, daretur Demetrii tutela.*

Vers. 23. *Et obtentu confederationis, &c.*

Vers. 24. *Et pacifice fertilissima quaeque loca Prouinciae innadet, &c.*

Vers. 25. *Tum commouebit vires suas & animum suum aduersus a) Ptol. Philometorem, Ptol. Epiphanis filium,*

a) *Id. libr. XXXIV, c. 2. & 3. Maccab. libr. I. cap. I. v.*

um, Regem Aegypti copiis magnis; vicissem Philometor, Rex Aegypti decertabit copiis magnis & amplis admodum: sed non subsistet Philometor, quia excogitabuntur aduersus illum machinationes multae.

Vers. 26. Etiam qui comedunt cibum eius, confringent eum, &c.

Vers. 27. Et amborum illorum regum animus erit ad malefaciendum Iudæis, & in eadem mensa fraudes loquentur aduersus ipsos, sed non succedet is conatus, quin supererit adhuc exitus sacro Conuentui.

Vers. 28. Redibit igitur, Antiochus Epiphanes, in terram suam, Syriam, cum copiis magnis, & animus eius molietur aliquid in fœdus Sanctum, &c.

Vers. 29. Constituto tempore a) rursus inuadet Aegyptum, sed non erit similis posterior hæc expeditio priori.

Vers. 30. Superuenient enim naues Citiæorum, Romanorum, & inuitus regredietur, b) efferabitur in fœdus sanctum, & res geret. Reuertens autem auscultabit desertoribus fœderis Sancti, c) Menelao nempe & aliis apostatis.

Vers. 31. Ita brachia, id est, potentissimi quique, ab ipsius partibus stabunt, & d) profanabunt
San-

a) Maccab. libr. II. c. 5.

b) Maccab. libr. II. c. 5. v. II. sqq.

c) Maccab. libr. II. c. 4.

v. 23. sqq.

d) Maccab. libr. I. c. I. v. 23. & 24. & 38. 42. 47. 50. 57. II. c. 6.

e) Mac-

Sanctuarium munitissimum, & remouebunt iuge sacrificium, & imponent illi abominationem desolatricem.

Vers. 32. Tum corruptores Fœderis impurabit, id est, pelliciet ad a) Ethnicissimum blanditiis, sed populum b) cultores Dei sui confirmabunt, & res gerent.

Vers. 33. Doctores etiam populi multos erudient, quamuis corruant gladio &c.

Vers. 34. Dumque corruent, &c.

Vers. 35. Etiam ex ipsis Doctaribus corruent quidam ad expurgandum hac ratione, ac ventilandam ac dealbandam Ecclesiam usque ad tempus definitum; nam supererit adhuc tempus Sacro Conuentui.

Vers. 36. Denique faciet pro libidine sua Rex, Antiochus Epiphanes, efferet se & extollet aduersus omnem Deum &c.

Vers. 37. Quin etiam Deos maiorum suorum non respiciet, neque venustatem mulierum, &c. sed supra omnia se attollet.

Vers. 38. Sed Deum Maurizim munitiorum ad sui stabilimentum honorabit, &c.

Vers. 39. Habebit enim munitissimas quasque munitiones instar Dei peregrini, hoc est pro idolo suo, & quoscunque probauerit, augetur gloriam &c.

Vers.

a) Maccab. libr. 1. c. 1. v. 12-16. & 22-68. libr. 11. c. 4. v. 9-15.

b) Maccab. libr. 1. c. 2 & 5. libr. 11. c. 8. v. 10. seqq.

a) Mac.

Vers 40. *Sed tempore definito impetum faciet in illum, Ptol. Philometor, Rex Aegypti; vicissim turbini instar irruet in illum, Philometorem, Antiochus, Rex Syria, curribus, &c.*

Vers. 41. *Et veniet in Iudæam, terram decoris, & multæ Prouinciæ corruent. Hi tamen euadent, &c.*

Vers. 42. *Immittet etiam manum suam, &c.*

Vers. 43. *Ocupabit enim thesauros auri & argenti, & desideratissima quæque Aegypti; etiam Libyæ & Aethiæ pes erunt in ipsius comitatu.*

Vers. 44. *Tandem rumores turbabunt eum ab Oriente & Septentrione, id est, a Parthia, & prodibit aestu magno, &c.*

An. 590.

Vers. 45. *Sed cum extenderit aulaea tentorii sui inter maria Persicum & Caspicum, e regione montis decoræ sanctitatis, tum veniet ad a) exitum suum, nec quisquam erit ei adiutor.*

Haftenus Danielis caput vndecimum, ad cuius lectionem nemo non obstupebit, qui sciet, quot annis hæc scripta sint ante rem gestam: nemo non exclamabit cum ethnico illo rege

a) Maccab. lib. II. c. 9. l. 6.

a) Cui

rege, Dan. 4. 9. *In te novi Spiritum esse S. Deorum, quandoquidem nullum arcanum te latet.* Sic de Iosepho Pharao Gen. 41, 38. *Quem repერიemus huic similem, in quo habitet Spiritus Dei?* postquam futura prädixisset. Elucet certe maxime vis Prophetica in iis prädicendis, idque tam longa serie, quæ pendent ab hominum arbitrio & voluntate; qua nihil incertius & mobilius. Obiiciet Athenus, quod olim Porphyrius, hæc nempe post euentum conficta Danieli falso tribui. Atqui vel omnium historiarum fides eleuanda est, vel agnoscendum, a) Alexandri ætate existisse libros Danielis; siquidem id multi referant, attestenturque Ptolomæi Lagi filii, qui inter externos libros sacros Daniele quoque Græce verti b) curauere; antequam pleraque hæc contigissent. Quid? quod & manifeste de Christi c) morte prophetat, a quo d) citatur; itemque

a) Cui Iaddum, pontificem maximum, libros illos, & in iis vaticinium de frangenda per Græcos Persarum potentia monstrasse Iosephus autor est. *Libr. XI. cap. 8.*

b) Iosephus *Antiquit. libr. XII. cap. II.* cuius narrationi quantum tribui possit, docet S. R. D. IOACH. LANGIUS in *hist. eccles. V. T. p. 386. sqq.*

c) *D. 22. IX. 26.*

d) *Matth. XXIV. 15. sqq.* & passim in N. T. ad eius vaticina alluditur e.g.

Dan. VI. 1. 22. Hebr. XI. 33.

Dan. VII. 7. 8. II. Apoc. XII. 1. 5. sqq.

Dan. VII. 10. Apoc. V. 6. II

Dan. VII. II. Apoc. XIX. 20.

et XX. 10.

Dan. VII. 13. Apoc. XIV. 14.

Dan. VII. 14. Luc. I. 33.

Dan. VII. 29. 21. Apoc. XI. 7.

XXIII. 7.

Dan.

que n) de excidio Hierosolom. 40. demum annis Christi obitum sequuto.

Hic dum stilus feruet, mihi temperare non possum, quia doceam, quam mirabilis sit Prophetarum cum Euangelistis consensus. Quæcunque ab his tanquam facta narrantur, ab illis futura prædicuntur ita accurate, vt vix vlla sit historia, quæ plures circumstantias de vita & morte cuiusquam adnotet, quam obseruauerunt Prophetæ de Christi vita & morte. Cuius rei sit hoc specimen.

1. Christus nascitur An. Mundi 4000. Id prædixerat Ezech. cap. 47. vbi per cubitos annos numerans, post mensuram 4000. cubitorum, tandem aquas ex Galilæa orientali, aquas salutarès & æternas, quales Christus offert b) Samaritanæ, ait, in totum Orbem spargendas.

2. Tum Machabæis sublatis, &c. Herodi Idumæo sceptrum traditum est, & ablatum a Iuda. Id prædixerat Iacob Gen. 49. Unde illi clamores, qui in Tract. Sanh. Talmudic. Herodis tempore auditi passim leguntur: *Heu! heu!*

<i>Dan. vii, 22, 27.</i>	<i>Apoc. xx, 4</i>		<i>& Matt. xxv, 46.</i>
<i>Dan. vii, 24.</i>	<i>Apoc. xii, 12.</i>	<i>Dan. xii, 3.</i>	<i>Matt. xiii, 43</i>
<i>Dan. ix, 27.</i>	<i>Matt. xxiv, 15</i>		<i>& i Cor. xv, 41, 42</i>
<i>Dan. x, 5, 6.</i>	<i>Apoc. i, 14, 15.</i>	<i>Dan. xii, 5 sqq.</i>	<i>Apoc. x, 5 sqq.</i>
<i>Dan. x, 13, 21.</i>	<i>Apoc. xii, 7.</i>	<i>Dan. xii, 7.</i>	<i>Apoc. xii, 14.</i>
<i>Dan. xi, 36.</i>	<i>2. Thess. ii, 4.</i>	<i>Dan. xii, 11.</i>	<i>Mass. xxiv, 15</i>
	<i>& Apoc. xiii, 5, 11</i>		<i>a) Dan. ix, 26, 27.</i>
<i>Dan. xii, 1.</i>	<i>Matt. xxiv, 21</i>		<i>b) iob iv, 10-14.</i>
<i>Dan. xii, 2.</i>	<i>iob. v, 19.</i>		

hæc oblatum est sceptrum a Iuda, neque dum
venit Sibilo!

3. Prædictum eum nasciturum *Esa. 9, 5.* Præ-
dictum, ex qua gente, ex Abrahamo, *Gen. 22,*
18. Prædictum ex qua tribu nasceretur, nem-
pe ex tribu Iuda, *Gen. 49. &c.*

4. Ex qua familia, ex trunco Isai, *Esa. 11, 1.*
Ex Davide, *Ierem. 23, 5.* Ex Salomone, *Psal.*
68, 37. 2. *Som. 7, 12.*

5. Ex qua muliere, ex virgine, *Esa. 7, 14.* Ex
puella, *Gen. 3, 15. Ier. 31, 22.*

6. In qua Iudææ parte, in Galilæa, *Ezech. lo-*
co citato.

7. In qua Galilææ parte, Bethlehemi, *Mich.*
5, 2.

8. Quod illi nomen foret, Iesus, *Zach. 3.*
Christus, *Daniel. 9.* Nazarenus, *Esa. 11, 1. Iud.*
13, 7.

9. Tum stellam apparituram. *Num. 24.*

10. Venturos, qui afferrent illi munera, id-
que ex Oriente, *Psal. 72, 10.*

11. Mactandos infantes, *Ier. 31, 15.*

12. Præcessurum Iohannem Baptist. *Mal. 3,*
1. & 4 5. qui in deserto concionaretur. *Esa.*
40, 3.

13. Ex Aegypto reducendum, *Osee. 11, 3.*

14. Vilioris fortis hominem futurum & ab-
iectæ, *Esa. 53. Psal. 22.*

15. Miraculis insignem, & quibus, *Esa. 35, 5.*
29, 18.

16. Spi-

16. Spiritum Domini supra ipsum descensurum, *Esa. 61, 1.*
17. Tentandum a Diabolo, *Zach. 3, 1.*
18. Eum futurum præconem Euangelii. *ibid.*
19. Quæ concionum materia, *Esa 42, 3.*
20. Quibus in locis potissimum concionaturus esset, in Galilæa, &c. *Esa. 8, 23.*
21. Quo stilo vsurum eum, parabolis, *Psal. 78, 2.*
22. Quos auditores habiturus esset, *Esa, 6, 9.*
23. Fore, vt odio haberetur, reiceretur, *Psal, 69, 15.*
24. Eum ingressurum Hierosolymas, vectum asino, *Zach. 9, 6.*
25. Ibi reperturum ædem suam mutatam in latronum speluncam, *Jer. 7, 11.*
26. Fore, ut zelus domus Dei eum consumeret, *Psal. 69, 10.*
27. Tum fore, vt excinderetur e viuis *Esa. 53. Dan. 9.*
28. Idque non pro se, *Dan. 9. 26.* sed pro peccatis alienis.
29. Tradendum per prodicionem, *Ierem. Lam. 4. 20.* Insid. is petendum. *Psal. 118, 11. & 31, 14. & 41, 8.*
30. A domesticis, quibus cum foedus & communem habebat mensam, *Psal. 41, 10. & 55, 13*
31. Idque 30. nummis argenteis, *Zach. 11, 12,*
32. Ex quibus emeretur ager figuli. *Ibid.*
33. Tum fugituros discipulos, *Zach. 13, 7.*
34. Ipsum

34. Ipsum sputis conspurcandum, fustibus diuerberandum, *Esa.* 30, 6. & 53, 3. Fore, vt irrideretur, *Esa.* 53, 3. *Psal.* 22, 8.
35. Purpura vestiendum, *Esa.* 63.
36. Tanquam multorum criminum reum accensendum, *Psal.* 41, 9.
37. Eum ad hæc nil responsurum, *Esa.* 53, 7. *Psal.* 38, 13.
38. Tandem damnandum sententia iudicis *Psal.* 2.
39. Ligno affigendum, *Jer.* 11, 19.
40. Pedibus & manibus perforatis, *Psal.* 22, 13.
41. In altum subuehendum, *Num.* 21. quippe serpentis ænei antitypus.
42. Maledictum fore hoc genus mortis, *Deut.* 21.
43. Tum fore, vt miserabilis esset suis, *Zach.* 12, 10.
44. Alios dicturos, eum a Deo castigari, *Esa.* 53.
45. Si fidat in eum, eum liberet, *Psal.* 22, 9.
46. Quo loco? Hierosolymis, *Dan.* 9.
47. Extra portas, *Levit.* 16, 27. per typum, de quo *Heb.* 13, 11.
48. Super montem Caluarium, qui idem eum Moriiah, vbi Isaaci sacrificium.
49. Quo anno? *Dan.* 9.
50. Quo die anni? Paschatis festo (ideo Paschalis eius typus eo die immolatus) postquam per tres annos & semi concionatus esset, hoc est

est, dimidiam annorum hebdomadem, *Dan.*
9, 27.

51. Fore, vt cum impijs poneretur in morte,
id est, inter latrones, *Esa.* 53.

52. Acero potandum & felle, *Psal.* 69. 22.

53. Tum oraturum pro iis, qui se crucifige-
rent, *Esa.* 53.

54. Verba etiam, quæ in cruce protulit, ex-
stant *Psal.* 22, 1. *mi Deus*, &c.

55. Et *Psal.* 31, 5. *animam meam*, &c.

56. Tum fore, vt circa meridiem sol ob-
scuraretur, *Amos.* 8, 9. *Joël.* 2, 3. *Ezech.* 32, 8.

57. Iniecturos nonnullos sortem super ve-
stem ipsius, *Psal.* 22.

58. Nullum ex eius ossibus confringendum,
Exod. 12. 46. per typum agni.

59. Ponendum in diuitis sepulchro, *Esa.* 53. 9

60. Tum fore, vt finderetur templi velum.
Zach. 11, 1. sic Iudæi interpretantur.

61. Iudam manere infelicem exitum (vt &
reliquos hostes, *Psal.* 69. 23. sic Pilatus exul
obiit) aliumque in eius munere successurum,
Psal. 109, 8.

62. Christum ex inferis resurrecturum, *Psal.*
16, 10. tertia die, *Osæ* 6, 10. & ex Jonæ typo,

63. Fore, qui cicatricum vestigia scrutaren-
tur, *Zach.* 13, 6.

64. Fore, vt ascenderet in cælos, *Psal.* 68, 19

65. Ibi regnaturum, & fessurum ad dextram
Dei, *Psal.* 110, 1.

66. Donec omnes ipsius hostes contracti sint. *ibid.* & *Psal.* 2.

67. E caelis dona daturum Ecclesiae suae, *Psal.* 68, 19; missurum Spiritum S, *Joël.* 2, 28,

68. Vocaturum Gentes ad nominis sui cognitionem, *Psal.* 110. 3. &c. *Osee.* 1, 10. *Es.* 65, 1.

69. Tum fore, ut confringeretur caput serpentis, *Gen.* 3. Et certe tum cecidit e caelo Satan fulguris instar, *Luc.* 10, 18. Oracula conticuerunt, &c.

70. Fore, ut attenuarentur dii omnes terrae, *Soph.* 2. hoc est, ut subuerterentur idola.

71. Subsequentur statim post sex hebdomadas annorum, id est, paulo plus quam annos 40. excidium Ierofolymorum, *Dan.* 9.

72. Erigendum tertium templum primo & secundo longe gloriosius, hoc est, ecclesiam illam, quae est domus Dei, *Agg.* 2, 7.

73. Tum futurum sacerdotem cum Urim & Tummin, *Neh.* 7, 65. Prophetam, &c. *Deut.* 13. & 31. &c.

Hæc, & plurima alia, in vno Christi aduentu impleta fuisse Oracula quisquis non mirabitur, is sane plumbeus est & laxeus. Iam si liberet Leuitici mysteria pandere, & Legis Ceremonialis arcana reuelare, magna certe & mirabilis sese mysteriorum sylvæ aperiret. Et nemo non agnosceret in iis umbris rerum, quarum hodie complementum videmus, ima-

ginem: seu perlonas spectemus, a) *Leuitas*, b) *Sacerdotes*, in his c) *Pontificem summum*, semel quotannis in Sancta Sanctorum d) ingredientem, nomina Israëlitarum pectore inscripta e) gerentem, pro populo intercedentem, idque non sine f) sanguine: seu loca sacra contem-
plemur, offeret se g) *Tabernaculum*, sub pellibus ambulans, h) vagam ecclesiæ conditionem sub Lege referens; sed eius in i) *Templum* mutatio, stabilitatæ firmitus, splendore k) augustius, in cuius ædificio l) Tyrii etiam & Sidonii operam nauarunt: quid aliud quam ecclesiæ mutationem sub Christo refert? Tres illæ templi partes, m) *Arrium*, quod omnibus, n) *Locus Sanctus*, qui solis sacerdotibus, o) *Sancta Sanctorum*, quæ soli summo sacerdoti, cum sanguine sese offerenti patent, quid aliud, quam tria illa Dei regna referunt, regnum natura, quod

a) Ad, si hæc plenius noscere velis, S. R. D. IOACH. LANGII *Mysterium Christi ac Christianismi in fasciis typicis antiquitatum biblicarum V. Testament. p. 271-284.*

b) *Id. p. 260 - 271.*

c) *Id. p. 213 = 260.*

d) *Id. p. 253. §. 7. & 258 §. 7.*

e) *Id. p. 230 §. 12. & p. 243.*

§ 16.

f) *Id. p. 253. §. 7. & 285.*

§. 7.

g) *Id. p. 3 - 92.*

b) *Id. p. 10. §. 24. & p. 14. §.*

13. & p. 15. §. 4.

i) *Id. p. 92 - 144.*

k) *Id. p. 100. §. 17. & p. 126.*

§. 1. & p. 129. §. 9 & p. 131. §.

16.

l) *Id. p. 97. §. 11. & p. 127. §. 3.*

m) *Id. p. 19 = 34. & p. 103 -*

112. & p. 113 = 120.

n) *Id. p. 34 = 49.*

o) *Id. p. 61 - 92. & 106 - 112.*

120 - 125.

p) *id.*

quod omnibus; regnum gratiæ, quod non-
nisi regii sacerdotii participibus; regnum de-
nique gloriæ, quod nonnisi Christo sanguine
patuit? Quid in Locis Sanctis p) *Arca & g)*
Gloria Dei inter Cherubim, quam lucem illam
ἀπρόσφορον, qua Deus in cœlis vndiquaque ve-
stitur? Quid si velim hic de r) *Vrna*, Manna
plena, & s) *Legis Tabulis*, & t) *Virga Aaronis*
dicere, & u) *Mensa* cum impositis panibus, & y)
Acerris, & y) *Lucerna* illa *ἐπιτάλυχρον*, z) *Labro*
æneo, quod æneo suffultum erat scapo, & *Al-*
taribus aa) suffitus & bb) holocaustorum? Quid
si de cc) *Sacrificiis*, de *Sacrificio dd) vaccæ rufæ*,
& ee) *Hazazel, & propitiatorum*? Quid si de vi-
elimarum delectu, & a) *ὀλοκλήγια* & x) *primitiis ob-*
latis, de c) *sale* & d) *pane*, & e) *vino*, & f) *oleo*,
& g) *thure*, quæ in sacris adhibebantur? Quid

F 3

fi

- p) *Id. p. 610 75.*
q) *Id. p. 76-92.*
r) *Id. p. 66. §. 19.*
s) *Id. p. 66 §. 18. & 19.*
t) *Id. p. 66. §. 19.*
u) *Id. p. 44--49.*
x) *Id. p. 45. §. 6. & p. 48. §. 7.*
y) *Id. p. 49-57.*
z) *Id. p. 27. §. 19. sqq. & p.*
32. §. 18 seq.
aa) *Id. p. 34-44.*
bb) *Id. p. 23-27. & p. 28--*
32
cc) *Id. p. 398-455.*
dd) *Id. p. 272-474.*
ee) *Hadrian. Reland. An-*

tiquit. Hebr. pag. 434. sq. e-
dit. Lips.
a) *Lang. libro cit p. 402. §. 8.*
& p. 408. §. 8. 410.
b) *Id. p. 443. §. 8. & 444. &*
452. §. 12.
c) *Id. p. 440. §. 1. & p. 449.*
§. 4. 5.
d) *Id. p. 40. §. 1. p. 447. §. 1*
p. 447. 1. & p. 448. §. 2.
e) *Id. p. 442. §. 6. & p. 443.*
§. 7. it. p. 451. §. 10. & 11.
f) *Id. p. 441. §. 3. & p. 450.*
§. 6.
g) *Id. p. 36. §. 6. & 37. & p.*
40-44.
h)

fi de h) pollutionibus & munditiis legalibus, de i) leprosi & k) puerperæ purgatione, de l) Nazireatus voto? Aut de m) diebus sacris, de n) Neomeniis, de o) Sabbatis, de p) Jubileis agerem? Dies me deficeret, priusquam singula explicare possem; in quibus tamen latet mysticum quoddam, & symbolicum Prophetiæ genus. Quæcunque nominavi, tot certe sunt quasi Christianæ Religionis Hieroglyphica.

Idem de singularibus Christi typis affirmandum. Quales fuere Adam, Noë, Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Iuda, Iob, Moses, Aaron, Iosue, Samson, David, Salomon, &c. Quæ sunt tot Christi viæ effigies; quas ad populi sui bonum in ecclesia eminere voluit Deus, Israëlque conspiciendas obtulit. Quæ ne plane intacta præteream, palamque faciam, quam multa hic lateant, & sese offerant sedulo singula quæque pensitanti, quæramus e. g. Christi effigiem in Isaaco.

1. Uterque nascitur per miraculum, Isaacus q) ex matrice mortua, Christus ex r) virginea.
2. s) Ille Abrahamo, hic orbe ad senium vergente.

3. Ille

b) *id.* p. 455 - 472.

i) *id.* p. 454 - 468.

k) *id.* p. 469. §. 3. & seqq.

l) *id.* p. 285 - 293.

m) *id.* p. 300 - 396.

n) *id.* p. 325 - 330.

o) *id.* p. 310 - 324.

p) *id.* p. 391 - 396.

q) Gen. XIX, 11. Rom. IV,

19.

r) Matth. I, 18.

s) Gen. XXI, 2.

a) Gen.

3. Ille promissus per annos 40. hic per sæcula totidem.

4. Vtriusque conceptio nunciatur ab a) Angelo.

5. Vt inquit Sara, b) *quomodo hoc fiet, ego iam consenui?* itidem Virgo, c) *quomodo hoc fiet, nam non noui virum?*

6. Cum res adimpleta fuit, d) *Dominus ridere me fecit*, inquit Sara, & *quotquot audient, mecum ridebunt.* e) *Anima mea exultauit in Domino, Seruatore meo*, inquit Maria, & *omnes Gentes me felicem prædicabunt.*

7. Filius seruæ Aegyptiæ (Iudæorum figura, teste Apostolo Gal. 4. & Ierosolymæ, quæ nunc est; & primi fœderis, quod generat ad seruitutem) f) deridet filium liberæ, & idcirco pellitur ex ædibus paternis; sic primus ille filius Israël, quia Isaaci nostri paruitatem habuit contemptui, noluit osculari verum Filium, exclusus est, & pulsus e domo Patris.

8. Vterque est filius vnicus; nam vt Isaacus Gen. 22, 2. ita & Christus *Iob. I, 14.* dicitur vnigenitus a Patre.

9. Vter-

a) Gen. XIX, Luc. 1, 26.

sqq.

b) Gen. XIX, 12.

c) Luc. 1, 34.

d) Gen. XXI, 6.

e) Luc. I, 46. sqq.

f) Gen. XXI, 9. sqq.

E 4

a) Gen,

9. Vterque filius dilectus; nam vt Isaacus Gen. 22, 2. ita Christus Matth. 3. vocatur Filius dilectus.

10. Vterque a patre morti traditur. Gen. 22, 12. *Non pepercisti proprio filio*; sic Rom. 8, 31. Deus proprio Filio non pepercit, ad Isaacum alludens.

11. Pater vterque misericors. Graue est Abrahamo etiam derisorem
Gen. 21, 11. Ismaëlem domo eiicere, quanto grauius mactare filium: Deus similiter non vult mortem peccatoris, quanto minus iusti & innocui.
Ezech. 18, 22.

12. Vt ergo Deus Abrahamo dicit: *Nunc noui, quod tu me amas, ex eo, quod non pepercisti filio unico propter me*; sic concludit Apostolus Rom. 5. & 8. *Qui non pepercit proprio Filio, sed tradidit eum morti pro nobis, an non simul omnia dabit cum eo?* Et Iohannes 1 Ioh. 4. 9. *In eo manifestatur amor Dei erga nos, quod misit Filium unicum, &c.*

13. Vterque igitur a Patre morti traditur, quia in illo amor Dei, in hoc amor hominis morte potentior, & zelus sepulchro durior.

Cant. 8,

14. Iam si mortis circumstantiæ spectentur, in eadem terræ plaga fit vtrumque sacrificium; nam Isaacus offer-

offertur in monte a) Morriah; atque in illo ipso tractu Hierusalem, & templum ædificata leguntur, 2. Chron. 3, 1. & vero in ipso monte Golgatha si Hieronymo & aliis ante ipsum credimus, oblatuſ est Iſaacus. Certe ad nomen Morriah videtur alludere Salomon in Cant. 4, 6. ubi agens de Chriſti morte, quo moriente umbræ Legis diſſipari debuerunt, *antequam*, inquit, *umbræ fugiant; conſcendam montem מור*, Mor, id eſt myrrhæ. Mor typice & poëtice dictum pro *Morriah*.

15. Id ſacrificium b) ſoli Abrahamo notum, ignotum erat ſeruis, qui ad eum uſque montem eum erant comitati; ſic & myſterium mortis Chriſti *in Deo abſconditum omnes homines latebat*.

16. Uterque innocens.

17. Iſaacus c) lignum in montem Morriæ, Chriſtus d) crucem gerit.

18. Iſaaco ominoſum hoc verbum excidit, cum iam lignum & cultrum, & funes & ignem videret, quaſi cohorreſcenti ad ſpectaculum tam triſtis miniſterii; e) *video quidem lignum, &c. ſed ubi eſt victima?* ſtatim tamen acquieſcit huic Patris reſponſo, *Dominus providebit*. Ita & Chriſtus humanum aliquid paſſus eſt, cum

inſta-

a) Gen. XXII, 14.

b) Gen. XXII, 5.

c) Gen. XXII, 6.

d) Job. XIX, 17.

e) Genef. XXII, 7. ſq

infaret hora mortis, & sudavit grumos sanguinis, & orauit & dixit: *a)* O Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; statim tamen hoc addit: *fiat voluntas tua*; vt sciamus, eum itidem totum a Deo pendere voluisse.

19. Vt ergo Isaac, qui ex senilibus manibus facile potuisset euadere, obtemperare maluit, & patri ad mortem vsque morigerum se præbere; ita & Christus, qui nil non poterat in cœlo & in terra, & ad auxilium multas Angelorum legiones facile *b)* aduocasset, vltro sese obtulit, & *Patri fuit obsequens vsque ad mortem crucis*, Phil. 2. 8.

20. Isaac ligno imponitur, Gen. 22, 9. Christus cruci; Isaac pedibus manibusque vincitur; Christus pedibus manibusque cruci affigitur. Isaacus cultri ictum sustinere paratus fuit; Christus vero *c)* lanceæ reuera sustinuit. Isaacus rogo imponitur; Christus ardorem iræ paternæ experitur.

21. Sed idem Deus, qui seruat Isaacum, cauet, *d)* ne vllum osium Christo confringatur.

22. Isaac toto triduo ambulat quasi in valle vmbre mortis. Gen. 22 14. Christus per triduum manet in sepulchro.

23. Angelus mittitur, *e)* qui Isaacum liberet:

a) Matth. XXVI, 39.

b) Matth. XXVI, 53.

c) Job. XIX, 34.

d) Job. XIX, 33.

e) Genes. XXII, II. sqq.

e) Matth

ret; Angelus mittitur, a) qui Christum e sepulchro eximat, reuoluto lapide sepulchrali.

24. Isaac ἐν παραβολῇ, Heb. ii, 19. similitudine quadam resurrexit a mortuis; Christus, huius similitudinis exemplar, vere resurrexit.

25. Abrahami fides conciderat, nisi resurrexisset Isaac; & sola eius spes erat in eo sita, quod credidit, Deum posse eam a mortuis excitare. Hebr. ii, 18. Sic inanis est nostra fides, si Christus non resurrexit. b)

26. Post hanc qualemcunque Isaaci resurrectionem succedunt benedictiones, Abrahamo promittitur fore, c) vt in eo benedicantur omnes gentes: cuius typi antitypus fuit in Christo; idque post illius resurrectionem demum impletum est. Promissa, inquit Apostolus Gal. 3, 16. data sunt Abrahamo & semini eius, hoc est, Christo; & v. 14. benedictio Abrahami gentibus per Christum obtigit. d) Quis crederet, hæc omnia contigisse sine speciali Dei prouidentia? & fortuitum esse tot rerum concursum tam pulchre coherentium? frustra que hæc omnia a sacris scriptoribus obseruata?

Hic

a) Matth. XIII, 2.

b) I. Cor. XV, 14.

c) Gen XXI, 17. 18.

d) Isaac, typica qualicumque morte perfuncto, & reuerso quasi in vitam sponsa adducitur. Genes.

XXIV. Christo post veram mortem, & reditum in vitam ecclesia colligitur, & veluti sponsa ad ipsum deducitur, ministerio apostolorum. 2. Cor. XI, 2.

e) Qua.

Hic addi possent prædictiones ¹⁾ quæ implentur *d)* in dies: Antichristus in vrbe *c)* septicolli *b)*, purpurata meretrix, vinum, imo venenum, regibus propinans *d)*, coniugium & cibos interdicens, &c.

Observanda est insuper Scripturæ diuinitatis momentosa admodum nota, *antiquitas & continuïtas, seu duratio continuï.* *e)* Cœli & terra transeunt, sed manet verbum Domini. Iactant antiquitatem *f)* Græci, qui tamen tum primum historiam scribere; cœperunt, cum deserunt Hebræi. Iam obsignatus

a) Qualis etiam est prædictio factorum, quibus pii & amantes CHRISTI homines quotidie laborant. Quamuis enim studiose caueant, ne quenquam offendant, sed, si fieri possit, de omnibus bene mereantur, effugere tamen malorum odia, ludibria & vexationes non possunt. Sane hoc ita esse, quilibet breui potest cognoscere. Quam primum serio cœperit facere, quod DOMINVS in montana illa conuentione præcipit; continuo etiam videbit, quod ibidem prænunciatum fuit, se odio hominibus esse propter CHRISTVM.

b) Apoc. XVII, 9. & 13.

c) Apoc. XVII.

d) 1. Tim. IV, 3.

e) Matth. V, 18. Luc. XXI, 3;

f) Iustin. Libr. II. cap. 6. de Atheniensibus. Non, vt cæteræ gentes, a sordidis initiis ad summa creuere. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine gloriantur. Quippe non aduenæ, neque passim collecta populi colluies originem vrbi dedit: sed eodem innati solo, quod incolunt: & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii & olei & vini vsum docuere. Arare quoque & ferre frumenta, glandem vescentibus monstrarunt &c.

2) Ideo

tus erat Ver. Testam. Canon, antequam ex-
 stare Herodotus, a) antiquissimus Græcorum
 scriptor; apud quem supra Cyri tempora b)
 nihil certi. Poëtæ paulo altius rem repe-
 tunt, sed quicquid veri habent, tot fabula-
 rum inuolucris tegunt, vt vix quicquam elici
 queat, nisi præeunte Verbi Diuini face. E-
 xemplo sit fabula notissima de Saturno, Deo-
 rum antiquissimo, cui tres filios successisse
 narrant, *Iouem* in cælo, *Plutonem* in inferis,
Neptunum in æquore. Mihi non dubium est,
 quin Saturnus idem sit cum Noacho. *Satur-*
nus enim est nomen compositum ex *Sutrus* &
Noë: *Sutri* enim, & cum Ψ Epenthético *Si-*
sutri, nomine, Ethnicis Noë aliquo modo
 innotuit. Sic apud Philonem Biblium, ex
Euseb. lib. 9; apud Abydenum, & Alexandrum
 Polyhistorum, citatum a *Cyrillo lib. 1. contra*
Iulianum, mentio fit *Situri* cuiusdam, qui ar-
 cam confecisse, & in eam cum omnis generis
 anima-

a) Ideo a Cicerone *histo-*
ria pater, & princeps *genus*
hoc, id est, scribendæ histo-
 riæ, ornasse dicitur. Flo-
 ruit paulo post initia impe-
 rii Persici, tempore Darii
 Hystaspidæ, & succesorum
 Xerxis & Artaxerxis. Vid.
Fabricii Biblioth. Græc. Lib.
11. c. 20.

lib. 1. p. 5. de temporibus, in-
quit, hoc opere comprehensis,
ea quæ bellum Troianum an-
tecedunt, ἢ διαξιζόμεθα
βεβαίως, certo non defini-
mus, διὰ τὸ μηδὲν παρα-
πηγμα παραληφέναι πε-
ρὶ τῶν πισυόμενων, quia
nullum fide dignum fulcrum
de iis accepimus.

b) Ita *Diodorus Siculus*

a) Quem

animalibus, ut ab aquis feruaretur, ingressus esse dicitur. Sutrus autem, seu Sifutrus, est Hebr. שוטר *Dominus*. Hocce, inquam, nomen compositum *Saturnus*, est Hebraicum שוטר-נה *Soter - Noah*; quod sonat Latine Dominus seu Princeps Noë. Idem Græcis dicitur Κρόνος, quasi כר נח *Car Noah, Princeps Noë*. Idem Saturnus Assyriis *Belus & Belemus*, teste Seruio vocatur; est autem בעל *Baal*, & בעל נח *Baal Noah, Dominus Noë*. Latinis quoque *Janus* dictus, quasi יה נח *Jah Noah, Dominus Noah*. Quatuor nomina eiusdem significationis Noë aptissima, quia vnus toti orbi imperabat. Is omnes filios, præter illos tres, quos diximus, vorasse legitur; quia eius temporis tota generatio a diluuiio fuit absorpta.

Noachi filius, חם *Ham*, seu *Cham*, nomen suum retinuit in Africa, in qua regnasse creditur; ibi enim sub *Hammonis* nomine ad Christi tempora cultus est. a) Huc facit plurimum, quod Pultarchus in *Iside* restatur Ἰουδς Iouem dici proprio nomine ab Ægyptiis. Idem a Græcis ζεύς dictus a ζῆος, *ferueo*; ut חם ab Hebræo

a) Quem cultum Curtius | odor. Sicul. lib. XXVII. p. describit, Lib. IV. c. 7. & Di- | 588. sqq. edit. Steph.

bræo **חמ** hamam, quod idem *fervere* sonat. Is patris iugum excussisse, eius pudenda rescussisse legitur, quia Ham paternæ autoritatis contemptor fuit, & eius pudenda retextit. Ab hoc Hamo, seu Hammone, idololatria defluxit ad posteros; quare constans fama est inter ethnicos, ab Aethiopibus omnem pietatis & religionis formam duxisse originem. Eos proinde Homerus ubique ἀμόμονος Αἰθιοπῆας, *inculpatos*, & a) *θεοδέας* pro vocat. Apud hos Iouem conuiuari solitum dicit Iliad. 1. Sic Di-od. Sicul. lib. 3. Φασὶ δὲ παρ' αὐτοῖς πρῶτους καταδειχθῆναι θεὸς τιμῶν, καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν καὶ πομπάς, καὶ πανηγύρεις, καὶ τ' ἄλλα, δι' ὧν ἀνθρώποι τὸ θεῖον τιμῶσι, διὸ καὶ παρ' αὐτοῖς εὐσεβείαν διαβεβήθηται παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. b)

Chami filii leguntur fuisse, *Cus*, *Mitfrain*, *Put*, & *Canaan*. A *Cus* Aethiopes oriundi, a *Mitfrain* Aegyptii. Hi Græcis noti minus: *Put* fortasse idem est, qui Pythius Apollo, Iouis filius; *Canaan* idem, qui Mercurius, (Iouis item filius: nam Hebraice **קנען** Mercatorem significat; vt Latina vox *Mercurius* a mercibus deducta videtur. *Hermes* Ἑρμῆς a Græcis idem dici

a) *θεοδέας* pro *θεοειδής* DEO similis, diuina forma præditus.

b) Apud se omnium primos Deum cultus, sacrificiorum pompas, & conuen-

tus solennes, & alia, quæ Numinis honori impendunt mortales, inuenta tradunt. Hinc tam celebrem apud omnes ubique homines ipsorum esse pietatem.

a) Co-

dici potuit; ab Hebræo *Herem* חרם, quod est anathema; quia Noë in Chanaam nominatim vibrauit Hami anathema. *Cus*, Hami filius, filium dicitur habuisse *Saba*, quo nomine olim *Bacchus* dictus, vel certe *Sabbaccus*. Idem forte *Bacchus* pro בר כוש *Bar Cus*, filius Cusi, R eliso; vt cum legimus Damascus pro Hebræo דרמסך *Darmesec*, R eliso. *Misfrain*, qui מִסְרַיִם dictus, (vnde nomen Aegyptio mensi *Misroi*) forte idem est, qui *Osiris*. Notandum hic etiam, *Hammonem* louem sub arietis; eius filium *Mefori*, vel *Osirim*, sub bouis forma cultum; quia Hebræis כר tam principem, quam arietem significat; & אלף tam principem, quam bouem. Atque id, quia cornua apud Hebræos potentiam & principatum denotant; hæc autem animalia maxime cornuta. Hinc *Dauid*, *exaltabis cornu meum*, id est, imperium meum: quæ causa est, cur *Alexander* ab Arabibus non aliter vocetur, quam *Dob alchoranin a)* hoc est, δίσκορος, seu *bicornis*. Hoc item notandum, *Astrologiam* esse *Aethiopum* & *Aegyptiorum* inuentum; qui ideo prima duo signa *Zodiaci* voluerunt esse *Arietem*, & *Taurum*, quia *Aries* *Hammonis*, *Taurus* *Osiridis*, seu *Mefori* filii, *Hieroglyphica* erant. *Homerus* fingit il. 1. 12. *Diis*, *Joui* &c. *duodecim do-*

a) *Coran. Sur. XIII, 82. 199.*

a) A

domos in Aethiopia fabricatas fuisse a Vulcano; vt significet Zodiaci Dodecatemoria ab illis inuenta fuisse,

Porro, quia *Sem* pure Deum coluit, prout a patre erat edoctus, ideo exofus a fratre Hammo, seu Hammone, idololatriæ propugnatore, qui seipsum pro cœli Deo haberi voluit; ideo, inquam, Semo Hamus inferorum regnum assignauit. Et vero, vt scias, Semum eundem esse cum Plutone, Plutarchus ait, Typhonem (qui cum Plutone confunditur) ab Aegyptiis vocari *Σμῦς Smu*; quod idem nomen esse cum Semo, nemo non videt. Quia autem Noachus in Asia cum Semo habitauit, dicitur a Ioue fuisse in Tartarum relegatus; quæ terrarum plaga quia est maxime florens & opulenta, ideo *Sem a*) ἀπὸ τῆς πλῆθς, *Pluto*, hoc est, *diues*, dictus est; & inibi *b*) *Campi Elysi* inesse dicti sunt.

Iaphet idem est, qui Neptunus; quod patet ex ipso nomine יָפֶֿתֿ. *Iaphet* enim vel *Iapetus*, quo nomine *c*) Græcis maxime notus, est

a ra

a) A diuitiis.	<i>Audax Iapeti genus</i>
b) Conf. <i>Virgil. Lib. VI. v. 638. sqq.</i>	<i>Ignem fraude mala gentibus intulit:</i>
c) & <i>Quid. Metamorph. I. Quam (scilicet tellurem) factus Iapeto, mistam flumina libus undis</i>	<i>Post ignem ætherea domo</i> <i>Subdullum, macies & no-</i> <i>ua februm</i>
<i>Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.</i>	<i>Terris incubuit cohors:</i> <i>Semotique prius tarda nec-</i> <i>cessitas</i>
<i>Et Hæc ratio Carm. lib. I. Od. 3.</i>	<i>Lethi corripuit gradum.</i>

F

ca

a radice Hebr. פתח, quæ *pellicere* & *persuadere* significat. Quo alludens Noë in benedictione, qua Iapheto benedixit, sic ait: *לפת יפת אלהים יפת pelliciat Deus Iapetum.* Vt autem ab פתח Iaphet vel Iapet actiua forma factum est; ita a Passiua נפתח, *pellectus* est, & נח fieri potuit *Neptunus*; quasi *Nipta Noah*, hoc est, *pellectus Noæ*; seu cui Noe pater promisit fore, vt pelliceretur. Idem Græce Περσεύς dictus est; quæ vox, vt Græci obseruant, est a πείθω, fut. πείσω, eiusdem significationis cuius פתח; & inde forsan deriuata; eadem enim radicales. Neptunus autem, seu Iapet, Maris Deus dictus est; quia cum Sem in Asia, Cham in Africæ mediterraneis degerent; eoque forsan pedestri itinere deuenissent, Iaphet nonnisi conscensa naue in Græciam, quam incoluit, primus deuenire potuit. Et vero Græcia, Italia, Hispania, & fere omnes Europæ partes insulæ איים ab Hebræis nuncupantur; quia sunt totidem Peloponnesi & peninsulæ, mari fere vndiquaque circumfluxæ. Qua etiam de causa, qui has partes occupauit Iapetus, maris Deus dici potuit.

Sed hæc plus fatis docent, quam veritatis
ob-

obscura fuerint apud ethnicos a) vestigia, cum nobis ea sit historia a Deo in Scripturis concessa,

a) Ita Quidiana descriptio, qua mundi origo explicatur, non multum a vero ablutit: *Metamorph. Lib. I.*
Ante mare & tellus & quod regit omnia cælum,
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles.
Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semine rerum,
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan,
Nec noua crescendo reparabat cornua Phæbe.
Nec circumfuso pendebat in aëre tellus,
Ponderibus librata suis: nec brachia longo
Margine terrarum porrexit Amphitrite.
Quaque erat tellus, illic & pontus & aer.
Sic erat instabilis tellus, inabilis unda,
Lucis egens aër: nulli sua forma manebat;
Obstabatque aliis aliud: quia corpore in vno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc Deus & melior litera natura diremit,
Nam cælo terras, & terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secreuit ab aëre cælum.
Quæ postquam euoluit, cæcoque exemit acervo,
Dissociata locis concordæ pace ligauit.
Igneæ conuexi vis & sine pondere cæli
Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.
Proximus est aër illi leuitate, locoque,
Densor his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui: circumfluit humor
Vltima possedit, solidumque coercuit orbem.
Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille Deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra rededit,
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffudit, rapidisque tumescere ventis
 F 2 *Iussit,*

cessa, quæ inde incipit, vnde cœlum & tērra;
ibi desinit, vbi mundus; quæque, quicquid no-
tan-

<p>Iussit, & ambita circumda- dare littora terræ. Addidit & fontes, & stagna immensa, lacusque, Flaminaque obliquis cinxit decliuia ripis, Quæ diuersa locis partim sorbentur ab ipsa, In mare perueniunt partim campoque recepta Liberioris aqua, pro ripis littora pulsant. Iussit & extendi campos, sub- sidere valles, Fronde tegi syluas, lapidosos surgere montes. Vtique dux dextra cœlum to- tidemque sinistra Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis: Sic onus inclusum numero distinxit eodem Cura Dei, totidemque plage tellure premuntur. Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu; Nix tegit alta duas, totidem inter vtramque locauit, Temperiemque dedit, mista cum frigore flamma. Imminet his aer, qui quanto est pondere terræ, Pondere aquæ leuior, tanto est onerosior igne.</p>	<p>Illic & nebulas illic confu- stere nubes Iussit, & humanas motura tonitrua mentes, Et cum fulminibus facien- tes frigora ventos. His quoque non passim mun- di fabricator habendum Aera permisit. Vix nunc obfistitur illis. Cum sua quisque regat di- uerso flamina tractu, Quin lanient mundum: ran- ta est discordia fratrum. Eurus ad Auroram Naba- thæaque regna recessit, Persidaque, & radiis iuga subdita maturinis. Vesper & occiduo quæ litto- ra sole tepescunt, Proxima sunt Zephyro; Scy- thiam septemque triones Horrifer inuasit boreas: con- traria tellus Nubibus assiduæ, pluuioque madescit ab austro. Hæc super imposuit liquidum & grauitate carentem Aethera, nec quicquam ter- renæ facis habentem. Vix ita limitibus discreueras omnia certis, Cum quæ pressa diu massa latuere sub ipsa Side-</p>
---	---

tandum, aut fiet, aut factum est in ecclesia, vel narrat, vel adumbrat, vel prædicit. Hinc illa duo axiomata elici debent. Primum: Cum quod antiquissimum est, id quoque sit

ve-

*Sidera cæperunt toto fulgere cæle:
scere cæle:*

Neu regio foret vlla suis animatibus orba,

Astra tenent cæleste solum formæque deorum;

Cesserus nitidis habitanda piscibus vnde,

Terra feras cepit, volucres agitabilis aer.

Sanctius his animal mentisque capaciùs altæ

Deerat adhuc, & quod dominari in cætera possent,

Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit

Ille opifex rerum, mundi melioris origo.

Siue recens tellus, seductaque nuper ab alto

Æthere cognati retinebat semina cæli.

Quam satus lapeto, missam fluuiatibus vndis

Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.

Pronaque cum spectant animalia cætera terram,

Os homini sublime dedit, cælumque videre

luffit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Alia historia sacre fragmenta in gentium libris

reperita ex instituto congestit Bornmeisterus in oratione,

quam de erroribus historicorum gentium in rebus sacris recensendis

inscripsit. Inprimis vero in hoc spectata Danielis Hæ-

rii industria est, qui in demonstratione euangelica

curiose adnotauit, quicquid in externis scriptoribus a

sacris petium reperitur. Qua via autem rerum harum

notitia ad gentes deferri potuerit, docet probabilis

CĒLEBERRIMI VOCKERODTI coniectura in dissertatione, de

notitia diuinarum scripturarum, ante **CHRISTVM**

natum in gentes vulgata; Quæ scriptio appendicis loco

commentationi eius de eruditorum societatibus adiecta est.

verissimum: (veritas enim mendacio prior;) qui liber omnium est antiquissimus, & ea habet, quæ statim ab initio & facta & docta sunt, eum verissimum esse, ac proinde diuinum. Secundum ex verbis Gamalielis Act. 5, 38. tale elici potest: a) *Quodcunque opus ex Deo non est, id tandem corruat, est necesse:* at si qui libri extent, qui nulla temporum iniuria, nulla hominum incuria perire potuerint, (quamuis id toto conatu reges plurimi aggressi sint, vt omnem horum memoriam e medio tollerent, aut illos corrumperent) eos libros diuinos esse oportet, & ab eo profectos, cuius sola virtute facti rectique manserunt per tot annorum sæcula. Quamuis non vsque adeo firmum in his argumentis præsidium collocem, ea tamen contemnenda non sunt,

His

a) Quæ verba si veritati respondere credimus, restricte ea accipi, & robur a reliquis circumstantiis habere debent. Certe euentu solo res, num bona, male sit, non recte iudicatur. Sæpe præclara & probata D E O instituta per hominum incuriam intereunt; stant vero pessima, DEO permittente & vindicante hominum peccata. Illustre exemplum in Islamismo est, qui ab imposto-

re Muhammede institutus, & vi propagatus ab eius successoribus, per tot secula durauit, hodieque floret. Cæterum religionis Christianæ constantia mira sane & diuina cuique videbitur, qui indolem eius & propagationem sub calamitate intuetur. Rectam vero huius effati Gamalieliani interpretationem suppeditauit S. R. D. IOACH. LANGIUS in *epicrisi in iudicium Gamalielis.*

His addi possunt tot ecclesiarum confus; constantissima tot martyrum confessio, qui huic veritati proprio sanguine subscripserunt, tragici persecutorum exitus; mira & pene incredibilis huius doctrinae propagatio: sed ea potius adscita sunt, quam insita argumenta. Neque plura addere opus est; dudum enim iustum epistolae modum sum transgressus.

Tu autem, quae in his manifesta est, ἀ-
ραξία excusa. *Canis festinans caecos parit ca-
 tulos.* Rogas, quid me urgeat tantopere, ut
 nil nisi raptim scribam. Posse differri in ali-
 ud tempus haec *πάρεργα* fateor, sed eo genio
 sum, ut non possim quicquam agere, post-
 quam deserbuit animus, qui aut praecipiti
 quodam aestu abripitur, aut situ & squallore
 torpet. Praeterea mihi tecum rem esse scio,
 cuius fidei etiam embryonem meum & infor-
 mes partus committere audeo. De scriptio-
 ne quereris, quod nimis citata sit: hoc sane
 rae male habet: sed quid agerem? Nisi ve-
 lim totus esse in formandis characteri-
 bus, hoc vitium emendare penes
 me non est. Vale.

An:

Anhang.

EXTRACT

Eines Schreibens von einem guten Freunde, der ehemahls lang mit dem ATHEISMO luctiret, aber durch Gottes Gnade in solchem Kampff überwunden.

Sie haben mich durch den Hrn. N. N. ersuchet, ihnen diejenigen Argumenta zu communiciren, wodurch ich überzaget bin von der Existenz Gottes, und von der Wahrheit der Christlichen Religion, worauf iezo kürzlich zur Antwort diene, so viel meine Umstände zulassen. Das Haupt-Argument, wodurch ich de Existentia DEI völlig conuinciret bin, ist dieses: daß ich bin, und neben mir andere Menschen, Thiere, Pflanken ꝛc. sind, weiß ich gewiß. Ich bin von meinen Eltern gebohren, daßglichen ein ieder Mensch, den ich vor mir sehe. Meine Eltern sind von ihren El-

Eltern, und kommt kein Mensch in die Welt, als durch die Zeugung und Geburt von andern Menschen; so verhält sichs auch mit einer jeden Art Thiere, mit einer jeden Art der Pflanken, die aus dem Saamen oder aus dem Keise einer andern Pflanke ihrer Art hervorwachsen. Hierbey fragt sichs nun ob diese Zeugung eines Dinges aus dem andern in infinitum könne zurückgehen? Dieses hatte ich zwar öfters gehört und gelesen, quod non datur progressus causarum in infinitum, allein es hat sehr schwer gehalten, bis ich diesen Canonem, als unstreitig habe annehmen können; da ich aber mein Gebet, o Gott! wenn du bist, so laß dich mir nicht unbezeuge! beständig continuirete, so erkannte ich einst in stiller Nacht, welche ich öfters schlaflos zubrachte, daß es unmöglich sey, daß die Zeugung eines Dinges von dem andern in alle Ewigkeit zurückgehen könnte. Denn wenn ich gleich viel Millionen Jahre zurücke gedencke; so muß ich mir nothwendig einige Menschen zuerst concipiren, von welchen nachmahls andere gezeuget &c. und so auch bey einer jeden Art der Thiere &c. und dessen

bin ich so gewiß überführet, als irgend einer Wahrheit. Sind nun aber einige Menschen zuerst gewesen, so sind dieselbigen ersten Menschen entweder von Ewigkeit her gewesen, oder sie haben einen Anfang gehabt. Daß sie nicht von Ewigkeit her gewesen, schliesse ich daher richtig, weil sie nicht mehr vorhanden, oder weil sie gestorben sind. Denn daß ein Wesen, so von Ewigkeit her gewesen, dem Untergange sollte unterworffen seyn, ist der Vernunft gang zuwieder. Also haben die ersten Menschen, Thiere, Pflanzen &c. einen Anfang gehabt. Woher haben nun dieselbe ihre Existenz bekommen? Resp. entweder von ohngefehr, oder von einer andern Ursache, so vor ihnen gewesen ist. Von ohngefehr kan es unmöglich geschehen seyn, daß ein solches Wesen, als der Mensch ist (wenn man ihn nach dem Leibe und nach der Seele betrachtet) ja daß nur ein Thier geworden wäre; zudem so müste solches, dafern es einmahl geschehen wäre, noch ferner geschehen können; davon doch kein Exempel vorhanden. Also muß vor denen ersten Menschen eine andere Ursache gewesen seyn,

seyn, welche die ersten Menschen, Thiere
 2c. hervorgebracht. Woher ist aber diese
 Ursache? Dieselbe ist wiederum entwe-
 der von einer andern entstanden, oder von
 Ewigkeit her gewesen. Wäre sie von ei-
 ner andern entstanden, so müste jene wie-
 derum von einer andern oder von Ewig-
 keit her seyn, 2c. Hier mag ich nun so
 weit zurück gedenden, als ich will, so muß
 ich doch endlich bey einer stehen bleiben,
 welche von keiner andern herrühret, son-
 dern von aller Ewigkeit gewesen ist, und
 also aller andern Ursprung ist. Aus dem
 allen folget also dieser Schluß: Es muß
 nothwendig ein solches Wesen seyn, wel-
 ches niemahls hat angefangen zu seyn,
 von keinem andern herrühret, sondern
 aller andern Dinge Quell und Ursprung
 ist. Dasselbe zu verehren ist der Mensch
 verpflichtet, weil er sich von demselben
 Wesen, welches wir Gott nennen, mit
 Leib und Seele dependirend erkennet.

Auf was Art und Weise nun der
 Mensch GOTT zu verehren schuldig sey,
 muß er auf alle Weise erforschen; das ich
 ihn über alles fürchten, lieben und ver-
 trauen

trauen müſſe, lehret mich die Vernunfft,
 und wenn ichs nicht gethan, beſtraffet
 mich mein Gewiſſen. Seze ichs mir a-
 ber noch ſo gut vor, ſo handele ich doch
 wider ſolchen erkannten Willen Gottes.
 Ja ich thue und begehre zum öfftern das-
 jenige, was mir ſelbſt ſchädlich iſt. Auf
 ſolche Weiſe kan mich Gott nicht gemach-
 et haben, von dem ich den Begriff ha-
 be, daß er ein vollkommen gutes Weſen
 ſey. Daher muß ein Verderben mit dem
 menſchlichen Geſchlecht vorgegangen ſeyn,
 weil ſolches Ubel nicht allein bey mir, ſon-
 dern allgemein iſt. Wie aber, und wo-
 her ſolches Verderben entſtanden, lehret
 mich die Vernunfft nicht; vielweniger,
 wie ich aus ſolchem Verderben wieder
 heraus kommen könne, und wie ich mit
 Gott, wider deſſen Willen alles mein
 Tichten, Trachten, und Thun gehet, ver-
 söhnet werden möge. Da nun aber hier-
 an dem menſchlichen Geſchlechte ſehr viel
 gelegen, ſo iſt der Vernunfft höchſt pro-
 babel, daß Gott ſolches dem Menſchen
 geoffenbahret habe. Sehe ich mich dar-
 nach um, ſo finde ich ſolche Offenbarung
 nirgends beſſer, als in der heilligen Schrift,
 dar-

darinnen beydes der Fall und das Mittel, wodurch man aus dem Verderben wieder heraus kommen könne, dergestalt offenbaret ist, daß es ein Mensch nimmermehr so hätte ausdenken können.

Von deren göttlichen Wahrheit bin ich aber völlig conuinciret worden, durch Veranlassung der Worte unsers Heylandes: so iemand will den Willen Gottes thun, der wird inne werden, ob meine Lehre von Gott sey. Alle andere Argumenta hatten nur einige probabilität von der Wahrheit der H. Schrift gewürcket; aber als ich diesen Spruch recht verstehen lernete, da ward ich inne, daß die Lehre JESU Christi von Gott sey. Denn ich mochte mich wenden, wohin ich wolte, so fand ich nirgend eine Ruhe vor meine beunruhigte Seele, als in Christo Jesu, und in seiner Nachfolge.

Daß ich aber im Gebet und fleißiger Untersuchung beständig angehalten, dazu bin ich angetrieben worden durch dieses Argument. Entweder ist ein Gott, oder keiner. Item entweder ist die Schrift Gottes

Gottes Wort, oder nicht. Si non, so ist es nach dem Tode gänglich mit mir aus, und wird es mir nachher nicht schaden, daß ich meine Lebens-Zeit auf Untersuchung dieser Wahrheit gewandt habe, da ich doch ohne dem sonder Gedanken nicht seyn kan. Ist aber ein GOTT, ist die Schrift Gottes Wort, so wird es mir in Ewigkeit schaden, wenn ich sie nicht davor erkannt habe. Hiedurch bin ich öftters aus der Nachlässigkeit wieder aufgemuntert, zum Gebet angetrieben, und wieder den Ausbruch der Affecten, welche mich fast auf andere Gedanken gebracht hätten, verwahret worden. Mehrers kan vorteko wegen Mangel der Zeit nicht hinzu thun.

2c.

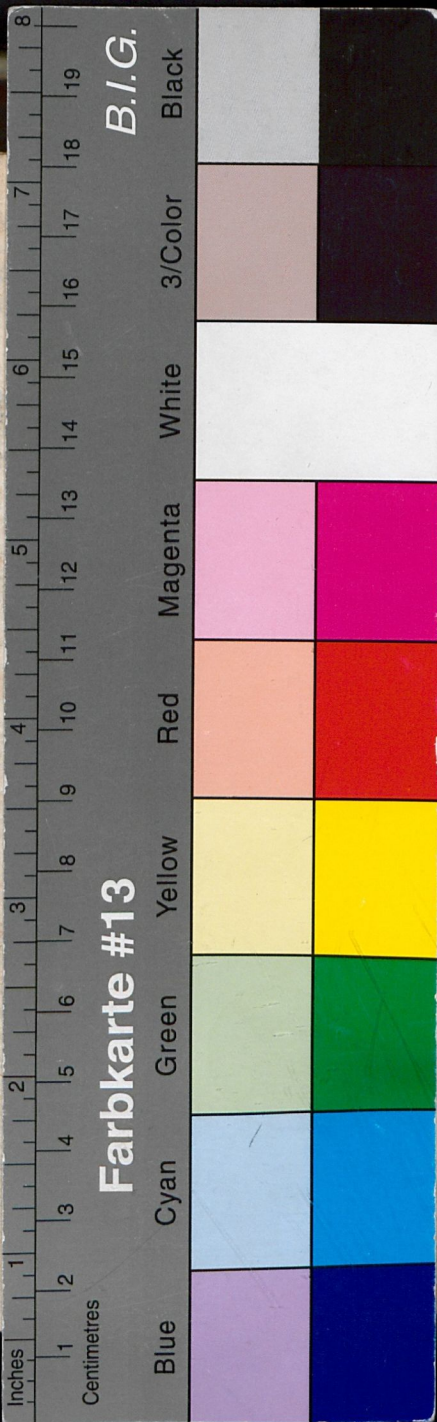

Jc 2887

5

M.C.

B.I.G.

Farbkarte #13

d.
VIRI CELEBERRIMI
SAMVELIS BOCHARTI
EPISTOLA
AD
TAPINVM
QVA
SCRIPTVRÆ
SACRAE DIVI-
NITAS

ARGVMENTIS INSITIS DEMON-
STRATVR

Ex Opp. Tom. II. p. 927 -- 942.

SEORSIM RECUSA.

Accefferunt

NOTAE QVAEDAM CVM PRAE-
FATIONE

QVA

ARGVMENTVM, AB ADVERSARIIS,
MAXIME EMPÆCTIS, HORVMQVE
LVDIBRIS PETITVM,

tractatur.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.
clō 1000 XXII,